TARTU ÜLIKOOL · UNIVERSITAS TARTUENSIS · 1632
№ 578

SIDEMED JA SÕLMED

MILLI MALLIKAS

SIDEMED JA SÕLMED

6149

TALLINNAS 1919
KIRJASTUS-ÜHISUS „MAA“

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
64453

i 15557595

B. Mäns'i trükk, Tallinnas, Laial uul. 5.

ÜHE ÖÖ MUINASJUTT

I.

Tagant järgi oli see kõik raske meelde tuletada... ja millest ta oli alguse saanud. Aga see tuli ja kujunes kõik nagu iseenesest, üks lüli langes teisele otsa, üks juhtumine ajas teist taga, kuni viimaks sinna jõuti, kuhu keegi ei tahtnudki . . . või tahtis siiski mõni? Kõige vähem küll Andres Roosileht.

Tuttav tabas tuttavat, tuttavatele seltsisid tuttavate tuttavad, kuni viimaks suur seltskond korjus, kellest paljud nägid üksteist esimest korda. Seltskonda kokku saada ei ole alati kerge — täna oli see nagu iseenesest koondunud. Niisugust juhust peab tarvitama. Mis teha, kuhu minna? Ja siis tegi metsakaupleja Mihkel Pumbo väga loomuliku ja kõigiti süütu ettepaneku, kontsert-aeda natuke vaatama minna. Kontsert-aias oli linna parem suvemuusik ja seal käidi traditsiooniliselt. See oli kõige loomulikum ja harilikum võimalus õhtut lõbusalt ja viisakalt mööda saata — ja Pumbo ettepanek leidis sooja poolehoidmist. Mõnele tuttavale daamile või herrale saadeti järgi: seltskond pidi saama õige suur ja õige kirju... ja nii, et ükski daam ja ükski herra ei jäänud väga üksikuks...

Õhtu oli ilus ja soe, aed kevadest roheline, rahvast palju, meeleolu kõrge ning kodune. Kõik olid lõbusas

tujus, maitseti maiustusi ja karastavaid jooke, heideti nalja . . . ühe sõnaga, kõik oli ilus, hea ja kõige paremas korras. Roosilehtki oli lõbusas tujus: ta oli üksiklase loomuga, liikus vähe seltskonnas, tänane õhtu, lõbus ja kärarikas, pakkus mõnusa, meeltlahutava vahelduse.

Aeg lendas tähelpanemata. Juba ämardas. Publikum õrenes. Aias lähenes kontserdi lõpp. Roosileht hakkas juba kojumineku peale mõtlema. Kuid metsakaupleja Pumbo teatas, et restoraani erasaalis on . õhtusöök kaetud . . . ta palus seltskonda nii lahke olla . . . Kuuldusid üksikud nõrgad protestid, kuid vaibusid pea: peale liikumise ja istumise värskes õhus oli kõikidel tulnud isu . . . ja kui sees tore, rikkalik pidulaud vaatele avanes, leiti, et Pumbo tõepoolest hea idee peale oli tulnud, et tänane õhtu iseäraliku ning haruldase ilme omandas. Herradele pakkusid pudelite read iseäranis meelitavaid väljavaateid. Kõigil oli teada, et maksab ainult metsakaupleja Pumbo, linnas tuntud rahamees . . . Roosileht ei olnud kunagi restoraani erasaalis pidulauas olnud . . . ja nähtavasti leidus ka daamisid, kellele see uudis oli . . . ja sellepärast seda huvitavam. Maitseti veinisid . . . mehed maitsesid kangemat . . . toidud olid head . . . seltskond „nobel.“ See Pumbo oli ikka pagana poiss, olgugi harimata ja jäme . . . Aga raha tema juures palju ei maksnud . . . ta võis juba midagi pakkuda kui tujusse sattus . . .

Ei läinudki palju aega, kui Roosileht tundis enese õige pidulikus meeleolus. See oli inimese meeleolu, kes ei ole harjunud alkoholiga sõbrustama ja siis korraga leiab, et on tähelpanemata jõudnud neljanda veiniklaasini. Ei olnud sugugi paha, see

meeleolu. Elu oli harilikult hall, igapäine ja kitsik ... tuimus kippus võimust võtma ... ka Andres Roosileht tahtis kord suures seltskonnas istuda ja lõbus olla, jutukas ja laia iseloomuga. Roosileht tundis, et iga tühjendatud klaasiga ta iseloom laiemaks muutus, ta isik tähtsamaks tõusis — enese kui ka teiste silmis. Päevamured olid kui käega pühitud.

Roosileht tühjendas julge viskega veiniklaasi, pühkis rätikuga märgi vurrusid ja heitis laia mehise pilgu üle lähemate lauanaabrite.

Üle laua, otse Roosilehe vastu, oli Mihkel Pumbo raske kühmakas kogu istme seljatoele laskunud, tubli sigar laiade tugevate lõugade vahel. See oli keskealine talumees linnariietes, pundunud niiskete silmadega punases näos, lühikeste käte ja laiade lihavate kämmaldega, mis järjest millegi järele haarasid ... Metsaga kaubeldes ja muud sala äri ajades oli Pumbo paari sõja-aastaga enesele määratu varanduse kokku ajanud; see tundmata, koolitamata talupoeg, toores ja jäme sõnades ning ülesastumises, oli korraga mees, kes linna paremas seltskonnas liikus ja kellele igal pool kahe käega vastu tuldi. Oma uue seisuse võttis Pumbo silmi pilgutamata, kui millegi iseenesest mõistetava, vastu ... ja ei keelanud enesele midagi, mis ta arvas võivat välja maksta. „Sööge ja jooge, mu daamid ja herrad, küll juba vana Pumbo maksab!" Nii kõlas ka praegu selle õhtu kõigile meelt mööda olev märgusõna.

Roosileht silmitses edasi. Pumbo paremal käel istus advokaat Schnurbergi proua, pikk, sihvakas, aristokraatlik naine, julge rinnalõike ja rikkalikkude ehetega. Pahemal — preili Vahtrik, proua Schnurbergi õde: sügavate mustade silmadega piiga, kõrge

kraega kirsipunases kleidis. Ta oli alla kahekümne, kandis patsisid; väike, ümarik tulipunane suu naeris muretu vallatusega igale poole. Laua otsal istus linakaupmees Noormets, palja pealaega vanem herra, elumehe välimusega. Ta väiksed iharad seasilmad aelesid proua Kandiku näol: löödi klaase kokku. Seal istus üliõpilane Vander ühe tugeva helejuukselise preiliga, kelle naer kõigest üle kostus . . . ja poesell Mägi — mingisugune väike, ümarik kassapreili närviliste suunurkadega kõrval. Näitlejanna Vasarast nägi Roosileht ainult profiili, kui ta taldriku üle kumardas, ja Linda Kase istus Roosilehe kõrval . . . Kaugemad näod olid udused, Roosileht ei suutnud seal enam hästi vahet teha . . .

Kanti alles esimesi rooge, jooke maitseti ettevaatlikult ja meeleolu oli alles „äraootav". Siin ja seal aga tõstis juba aurune helevus küsivalt ja ettevaatlikult pead.

Roosileht oli õnnelik, ja seda mitte ainult veinist ning lõbusast seltskonnast. Tal oli värske, kaunis mälestus, mida hellitas omas hinges iseäralise õrnusega ja missugune mälestus seda rohkem värvi omandas, mida erutavamalt valgus joodud vein noorde verde. Alles eila õhtu oli ta Linda Kasega mererannas jalutanud, pikalt ja kaua. See ei olnud esimene kord, kus Andres Roosileht jalutas Linda Kasega mererannas. Aga eila õhtu oli see lõppenud iseäraliselt ja haruldaselt, see oli kui unistus lahtiste silmadega. Mida ta ammugi kavatsenud ja ette valmistanud, mida ta magusa ärevusega oodanud, oli sündinud sellel õhtul... Missugune tore ja tubli tüdruk oli see Linda Kase! Kui õrn, süütu ja puhas! Ja see tubli, uhke, ilus ja süütu tüdruk oli nüüd tema, ainult Andres Roosilehe päralt. Veel praegu tundis Roosileht põlevat oma huultel esimest

suudlust, ja ta kastis unistavalt naeratades suud külma, kareda reinveiniga. „Joo!" — ütles ta madala tasase häälega ja vaatas heldumusest niiskete silmadega Linda arglik-häbelikkudesse sinisilmadesse. Ja Linda jõi, naeratades õnnelikult, kui läbi loori, Roosilehele vastu. „Kui hea, et ka Linda siin viibib" — mõtles Roosileht enese vabanduseks. Roosileht kumardas tüdruku poole, nad kõnelesid tasase, intiimi tooniga, lõid klaasid kokku, jõid ja kõnelesid. Roosilehe pea käis ringi veinist ja armastusest. Süda oli nii soe ja kerge. „Missugune puhas, vaikne tüdruk!" — arvas Roosileht. Ta mäletas eila-õhtust karsket suudlust, tüdruku häbelik-anduvat tõrget . . . vastu võttes Roosilehe ettevaatlikka, tagasihoidlikka õrnusi . . .

Roosileht lõi silmad üles. Tuba oli tubaka vingu täis, alkoholi leitsak hõõgus üle laua nätskete lõhnadega. Selle vingu ja leitsaku sees ujusid ja sulasid õhetavad näod, kiirgavad ja unistavad silmad, joobumise krambis punetavad kõverad naeratused. Linakaupmees Noormägi oli käe ümber proua Kandiku piha heitnud ja jutustas mingisugust anekdooti, mis naist sundis pead kõrvale pöörama ja punetama. Poesell Mägi pitsitas laua all ümariku kassapreili põlve, nii et tüdruk kiljatas ja kahvli käest pillas . . . Näitlejanna profiilile oli lähedale seltsinud mingi habemiku mehe profiil pundunud, sinakate huultega. Pumbo oli paremale poole kaardu vajunud. Ta kõneles proua Schnurbergile vesise laia suuga selle sügavalt lõigatud kleidikaeluksesse ja mökitas sinna juurde joobnud mehe ilget naeru. Roosileht pani tähele, et uhkele peenele prouale selle matsi lähedus vastumeelt oli... aga ühtlasi ka nalja tegi see julm, avalik pealetikkuvus, mis ei varjanud himu. Aristokraatlik proua

asend oli tõrgas, eemalehoidev, kuid siiski viisakas ja sõbralik . . . Ta vastused naeratasid kelmikalt ja sõrmustes käsi mängles Pumbo ees laual väljakutsuvalt. Preili Vahtrik vaatas oma suurte mustade silmadega üle laua Roosilehe otsa, naeratades väikse, ümariku moonipunase suuga. Roosileht tundis sellest naeratusest lõbu. Linda oli tubli, kasin, armas tüdruk... aga niisugust punast, väljakutsvat suud ei olnud tal mitte . . . „Imelik“, — mõtles Roosileht: „kuidas see vein mõjub! Wõõrad naised saavad ahvatlevaks . . . Inimene on kui julgem . . . oleksid kahjatsemata valmis suudlema päris võhivõõraid huuli . . . kui nad meelitavad“. Roosileht tõstis klaasi. „Teie terviseks, preili Vahtrik . . . moonipunase suukese terviseks!“ Linda müksas Roosilehele külge. Moonipunane suu naeratas . . . valgete harvade hammastega. Kusagil laua alumises otsas joodi juba sinasõprust, mis suudlusega lõppes. Lõbus, kelmik naer lõikas kui mõõk läbi unise sumina . . .

Siis algas tants. Pumbo oli tellinud orkestri.

Roosileht tundis üles tõustes, et asi sugugi enam kindel ei ole. Ka Linda Kasel ei olnud asi enam kindel . . . nii läks esimene valtser teatavas mõttes vastastikuses kokkukõlas. Siis viis Roosileht preili Vahtriku tantsima. „Kui sale, paenduv piht!“ — imestas Roosileht, peaaegu kinniseil silmil ujudes üle saali. Ta tundis enese hirmus õnneliku ja rikka olevat, Linda oli täielikult tema, ükski teine mees ei võinud Lindast osa saada . . . Peale selle preili Vahtrik . . . sale, elastiline noor piht ja väike, ümarik moonipunane suu . . . Roosileht tundis, tema on ka üks osanik selle piha ja selle suu ümber . . . vähemalt tänasel joogiööl. „Mis sellest siis on?!“ — mõtles Roosileht,

ebamääraselt, kui unes naeratades ja surus preili Vahtriku tugevamalt kaenlasse. Ta tundis kui kaks väikest kõva rinda värisesid tantsu rütmis ta õnneliku rinna najal.

Väsinult langes Roosileht viimaks istmele, unustades oma käsivarre kõrvalistuva neiu Vahtriku piha ümber. See käsivars tõmbus arusaamata energias ikka koomale, nii et tüdruk istus peaaegu Roosilehe süles. Moonipunane suu veretas ja ahvatles. „Kas ma suudlen või ei suudle?“ — käis mõte Roosilehe ajudest läbi. Ta tundis, et tüdruk vastu ei tõrguks. „Ma joon veel klaasi veini, võib olla siis“ . . . — otsustas Roosileht ja jäi tardunud, unesarnasesse olekusse.

Kui Roosileht viimaks ärkas . . . oli ta tõesti tukkuma jäänud? . . ei olnud neiu Vahtrikku enam ta kõrval. Tantsiti. Linda hüppas üliõpilase Vanderiga mingisugust marulist polkat. Järele kargas veidrate komistustega linakaupmees Noormets, proua Kandik pooleluta asjana lõdvalt kaenlas. Pimedas nurgas, suure potilille all, istus poesell, väike rabelev kassapreili süles. Üks naine jooksis üle saali, metsakaupleja Pumbo hüples talle nurgeliste, kindluseta sammudel järele . . .

Roosileht tundis enese olevat vähe kainenud ja pildid, mis ta nägi, tundusid järsku võõrad, imelikud, isegi võimatud. Alles mõned tunnid tagasi oli kõik olnud äärmiselt viisakas ja soliid. Siin viibisid lugupeetud seltskonnategelased, auväärilised prouad paremast seltskonnast, preilid heast perekonnast. Ja nüüd oleks siin olnud nagu mingisugune joomaorgia . . . kahtlaste naistega. „Imelik!“ — mõtles Roosileht ja õõrus alles uniseid silmi. Kuid metsakaupleja Pumbo hääl hüüdis kui viimsepäeva pasun, ja seltskond valgus tagasi lauda.

Pumbo oli tellinud määratul arvul vahuveini. Tänasest ööst pidi saama öö, mida mäletati . . . Korgid plaksusid vastu lage, külm jook kihises kõrgetes karikates. Natuke väsinud näod lõid uuesti särama. Tantsust kuumi kurke karastati elustava, mõnusa vahuveiniga. Pumbo oli üksi laua otsa istunud ja vaatas alla seltskonna peale kui kuningas. Raskelt istme seljatoele laskudes, torkas ta käed püksi-taskutesse, ajas kõhu ette, vaatles üleoleva muigega linna peenikest, paremat seltskonda, keda tema, rikas mats, jootis. Pumbo matsutas omi tugevaid laiu lõugu, nagu metsaline, kes saaki haistab. Oo, siin oli nägusaid, suursuguse välimusega prouasid, kenu noori, peeneid tüdrukuid . . . siin oli täna veel midagi teha! Ning ühte jalga teisel kõigutades tulid Pumbole meelde teised sagedased ja sarnased joogiööd . . . nii pööraselt naljakad ja lõbusad . . . ja kuidas see ja teinekord need ööd olid lõppenud . . . Ei, nii toredaid, kenu naisi ei olnud Pumbo kunagi jootnud . . . Nii haruldast juhust kui täna, ei olnud veel olnud. Ja Pumbo õõrus, sala lõbutundega, omi pundunud lihavaid kämblaid . . . neil pidi täna lõikust olema . . . las ainult vahuvein veel vähe voolab . . . et igaüks hoolitseb veel ainult enese eest ja ei pane tähele, mis teine teeb. Siis heidab ka Pumbo natuke nalja paremas seltskonnas. Mis sellest, et homme jälle leppima peab mõne köögitüdruku või naisega restoraanist . . .

Õhk oli sume ja lämmatav, veri vahuveinist kihisev. Mõned paarid kippusid aeda „jahutama." Oli silmapilk jõudnud, kus inimesed enam kaugemale ei näe, kui lähemate naabriteni . . . ja ükskõik on, mis tehakse ja mis sünnib. Roosilehe silmad otsisid

preili Vahtrikku, kuid ei leidnud. Linda ja üliõpilane Vander jõid teisel pool lauda sinasõprust. „Kas nad ka suudlevad?“ – mõtles Roosileht ja midagi näpistas rinnas. Üliõpilane Vander kumardas üle Linda pale ja suudles huuli, mis talle tõrkumata ja iseenesest mõistetavalt kätte ulatati. „Imelik“ — mõtles Roosileht ja ei saanud isegi aru, mis siin imelik oli. Üliõpilane Vander oli suudelnud tõrkumata neidsamu huuli, mida Roosileht alles eila õhtu oli suudelnud . . . ja siis oli see esimene suudlus olnud peale vältavaid tõrkeid. Roosilehele tuli järsku meelde preili Vahtriku moonipunane suu. „Kus on preili Vahtrik?“ Preili Vahtrikku ei olnud saalis. „Ma lähen õige välja jahutama!“ Roosileht tõusis üles. Ta tuigerdas jalgadel, kuid valitses end juba mõne sammuga. Roosileht astus välja. Pimedal rõdupealsel ehmus intiim paarike laiali. „Vabandage!“, hüüdis Roosileht rõõmsalt ja sammus mehise kiiruga õnnetuse-kohalt mööda. Preili Vahtrik pidi ju olema aias. Tõepoolest kuuldus pärnade alt otsitava hele naer. Seal oli juba keegi ees. Roosileht istus lähemale pingile. Oli pime ja igav. Värske õhk mõjus karastavalt. Roosileht võttis mütsi peast ja pühkis väsinult ja pettunult üle otsa. Pärnade alt kostis preili Vahtriku hele, äritav naer. Seal näis sündivat midagi romantilikku . . . Roosilehe tuju langes: kõik lõbutsesid, kõigil oli juba midagi juhtunud . . . ainult tema, Roosileht, oli kuival . . .

Puukaupleja Pumbo läks ikka heldemaks . . . mida aga keegi ihaldas, see ilmus viibimata lauale. Mida rohkem Pumbo tellis ja pakkus, seda kõrgemale tõusis ta iseteadvus. Need peened linnaherrad ja daamid, keda ta söötis ja jootis . . . need olid

nüüd tema lõbustuseks siin. Ta oli nad kui ära ostnud ja kinni maksnud selleks ööks. Pumbo oli olnud talumees, keegi teda ei teadnud, keegi temast ei hoolinud. Aga nüüd on Pumbol raha, nüüd on ta seltskonna juht ja käskija, nüüd võib Pumbo kõik ja tohib kõik. Keegi ei pane seda pahaks, mis teistele keelatud, see on Pumbole vabandatav. Sest Pumbolt ei oota keegi kombeid, vaid ainult raha. Kellel raha, see võib kõik. Et need peened herrad ja pirtsakad daamid oleksid kõik joobnud käpuli maas ja Pumbo lükkaks neid veesaapa ninaga!!?

Kui Roosileht, unine ja halvas tujus, sisse astus, valitses saalis väga elav tegevus. Pumbo leidis, et õige aeg oleks „natuke nalja“ teha, ta valis esimeseks saagiks seltskonna kõige silmapaistvama õie: proua Schnurbergi. Ka Pumbo tahtis sinasõprust juua, kui teised jõid... ja proua Schnurberg pidi viisakate tõrkumiste järgi järele andma. Ainult suudlus ei tahtnud kuidagi korda minna... ja kui Pumbo energilisemalt asja juurde asus, põgenes uhke proua ta käte vahelt. Nüüd nõudis Pumbo oma loomulikku õigust. Oli pööraselt koomiline, kui joobnud talupoja-karu mööda saali põgenevale daamile komistades järgi hüples, toole ja laude ümber ajades. Käteplagin ja naerulagin ainult julgustas meest: ta tegi midagi iseenesest mõistetavat... ta lõbustas sellega isegi seltskonda! Ootamata, osava pöördega oli Pumbo korraga oma saagi kinni tabanud. Toore, hoolimata jõuga surus ta daami oma võimu alla, selle hädakisast hoolimata, ja suudles teda mitu korda huultele. Siis kadus Pumbo karvane pea naise rinnalõikesse. Ühe pilgu valitses piinlikkuse tunne saalis . . . kuid juba oli naine enese, lahtikistud rindadega, valla saanud...

ja kõik ununes. Igal ühel oli isegi nii või teisiti tegemist.

Roosileht pani tähele, et vahekorrad vaheajal igal pool olid läinud kodusemaks ja avalikumaks. Naised ei häbenenud enam süles istumast . . . sest teised istusid ka. Kes üksteisele meeldisid, suudlesid päris avalikult . . . teised tegid seda ju ka. Ainult Pumbo ja linakaupmees Noormets pidid võitlema . . . neil ei olnud isiklikku meeldivust. Kuid neil oli selle eest kõige rohkem julgust, iseäranis Pumbol. Kui mõni daam juhtus üksi jääma, oli ta varsti Pumbo käte vahel. Pikema või lühema vaikse, teistest tähelpanemata heitlemise järele oli ohver taltsaks tehtud... ja see rippus juba isand Pumbost, kunas saak käest libises . . .

Roosileht oli väljas kainenud. Ta tundis, et kaine peaga neid pilta vastikuse tundeta ei saa näha. Ta asus lauda ja tühjendas ühe hoobiga mitu klaasi. Uued vood lõid endid üle ta ajude kokku, jälle oli tal ükskõik. Linda istus üliõpilase Vanderiga üle laua ja naeris heleda häälega. Sealjuures silmas ta Roosilehte. „Ära joo nii palju, jääd purju!“ Roosileht lõi käega. Roosileht tundis veres uut käärimist. „Et see Linda ka sellest Vanderist kord lahti ei saa!“ Roosilehe silmad otsisid neiu Vahtrikku. Mis see on? Neiu Vahtrik oli silmapilgul juba järjekorraga Pumbo süles. Ta moonipunane suu oli kadunud Pumbo suurte vurrude taha. „Niisugune põrsas!“ — pomises Roosileht. Ta tundis, kogu õhtu on rikutud. Seda suud ei suudle ta täna õhtu mitte . . . seda kaunist moonipunast suud, millest Pumbo ilged huuled üle käinud. Roosileht kallas järsu liigutusega ühe klaasi kurku.

Algas uuesti tants. Paarid keerlesid Roosilehe nina alt mööda. Roosileht vaatas tuimalt pealt. Neiu Vahtrik oli viimaks ometi Pumbo käest lahti pääsnud, haleda, hirmunud näoga läks ta Roosilehest mööda. „Mine aga peale . . . seda sa otsisid siit . . .“ — mõtles Roosileht. Siis tuli talle meelde: Linda on siin. Linda on siin, miks konutab Roosileht üksi ja tunneb igavust. „Ma lähen õige tantsima.“ Kuid juba keerles üliõpilane Vander Lindaga Roosilehest mööda. „Nagu sukk ja saabas“, — urises Roosileht. Kui tugevasti Vanderi käsi Linda piha ümber on . . . kui ülemeelikud ja andlikud on Linda liigutused! „Pöörane unenägu!“ Nüüd kumardab Vander ja Linda tahab lähemale toolile langeda. Kuid juba on ta kõrvalistuva Pumbo süles. Vander jääb nende ette rumala naeratusega nõutult seisma. Pumbo on juba eesmärgil: Linda on veinist ja tantsust väsinud, ta ei suuda ainust tõrjuvat liigutust teha. Kinnisilmil, kui unenäos, laseb ta end mitu korda suudelda, teadmata kelle poolt. Vabanedes tuigub ta edasi. Roosileht tahab üles tõusta, järgi minna . . . kuid jalad ei kuula sõna. Juba on üliõpilane Vander Linda kõrval, talutab ta välja. Nende taga vajub uks kinni . . .

Roosileht istub kui tarretanud. Külm värin jookseb üle ta keha. Ta ots on higist märg. Tants, mäng, pillkaar . . . kõik on korraga mõttetu. Ta ei söö, ta ei joo, ta ei kõnele kellegiga. Minutid venivad. Ta vaatab kella. Pool kaks. Ta vaatab ainult kella. Pool kolm. Kolmveerand kolm. Veerand neli. Ta ümber areneb kõik vanas korras. Süüakse, juuakse ja armatsetakse. Paarid lähevad aeda ja tulevad aiast. Väsinud daamid istuvad ja magavad herrade süles.

Proua Schnurberg on täiesti otsas ... ta on kui murtud roos toolil ja Pumbo suudleb ja kallistab teda vastupanemata. Ainult mõnikord avab ta silmad, tõrjub Pumbo pea enesest eemale ja lausub haleda kiunuva häälega: „Laske mind... mul on nii halb... ma suren ...“ „Ei sure!“ — trööstib Pumbo ja suudleb naise sügavat rinnalõiget, millest välja argneb tükk aluspesu. Viimaks talutab Pumbo nõtke ja taaruva daami välja... tagasi nad enam ei tule. Kell on 1/24. Kus on Linda? Roosileht on korraga kaine.

Roosileht kargab püsti ja tormab aeda. Koidab. On jahe, tinasinine hommik. Ta jookseb kogu aia läbi: Lindat ei ole. Roosilehele on kõik selge. „Kuhu nad võisid sõita?“ — mõtleb Roosileht. Siis lööb ta käega. Tal ei ole siin enam midagi teha. Roosilehel ei ole enam midagi. Ei Lindat ... ei seda ilusat õhtut rannas. Kõik on möödas. Kõigel on lõpp. Ta sammub aiavärava poole. Siin-seal istuvad, tukuvad, suudlevad üksikud paarid. Aia nurgas, põõsa all on naine seliti maas, joobnud mees lällutab istukil ta kõrval. See on Pumbo. Roosilehele tuleb järsku pilt meelde: kuis Linda kinnisilmil, märkuseta oli Pumbo süles, kuis need idiootlised laiad lõuad olid haaranud tüdruku kitsa, kahvatu suu ... siis oli Linda üliõpilase Vanderiga välja vaarunud... vist seisukorras nagu see põõsa all lamav proua Schnurberg, kleidisaba keerus ... püksipitsid paistavad.

Vastupidamata jälkuse tundest aetud, jookseb Roosileht aiast uulitsale, et esimese vastutuleva voorimehega koju kihutada ...

II.

On peaaegu lõuna, kui Roosileht ärkab . . .

Ta paneb enese mehaaniliselt riidesse. Pea on tinaraske, oimud tuksuvad. Ta katsub natuke einet võtta . . . see ei lähe alla. Siis on Roosileht uulitsal: ainult värsket õhku . . . ja võimalikult palju inimesi, muidu lämbub ta ära . . . muidu ei ole teada, mis Roosileht teeb. Ta võtab kogu oma jõu kokku, et mitte mõtelda eilase öö ja Linda peale. Roosileht tahab algada uut elu. Roosileht on üksi, Roosileht ei taha kellegiga tegemist teha, Roosilehel ei ole mälestusi: ei häid ega halbu. Kõigel on kriips peal.

Roosileht sammub kesklinna käidavamaid uulitsaid. Tuttavad tulevad vastu, Roosileht ei tereta. Üle uulitsa lähevad metsakaupleja Pumbo ja linakaupmees Noormets . . . Roosileht ei vaata sinna poolegi. Kas ei lähe seal proua Kandik oma valge kübaraga? Ei, kübar on küll valge, aga proua Kandik ei ole see mitte. Aga nüüd tuleb Roosilehele tõepoolest vastu proua Schnurberg oma mehega. Roosilehes tärkab korraga uudishimu: missuguse näoga tuleb vastu proua Schnurberg? Roosileht silmitseb: midagi ei ole märgata... Proua Schnurberg on nagu ikka: sihvakas, aristokraatlik, puutumatu. Uhkelt tõstab ta pead, tipib väikseid gratsiöös samme . . . mees toetab teda käevarrest. Roosileht teretab, püüab naeratada . . . Proua Schnurberg võtab teretuse külma, kõrgi pilguga vastu... ta ei näi hästi seda noortmeest tundvatki... siis on ta juba mööda. Roosileht jääb seisma ja vaatab proua Schnurbergile järele kuni rahvaparv ta varjab. Imelik on see küll! Alles eila öösel oli ta kui narts joobnud võõra mehe käes . . . oli märku-

seta olekus põõsa all, kleidisaba keerus ja püksipitsid valendasid . . . ja täna . . . ära mine ligigi. Just kui ei oleks midagi olnud. Roosileht hakkas kahtlema, kas see kõik ei olnud lihtsalt unenägu... viirastuste nägemine joobnud peaga. Inimesed olid natuke lõbusad olnud . . . ja hiljem natuke väsinud . . . ja nüüd olid nad endid välja maganud . . . ja ei mäletanud enam midagi. Kui inimesed midagi ei mäleta, siis ei ole ka midagi olnud. Kui Roosileht ka ei mäletaks midagi . . . Ja mis on siis tõepoolest juhtunud? Inimesed olid pehmes olekus ja tegid narrusi, mida teisel päeval enam mäletadagi ei tea. Vaene Linda, kui ta nüüd ahastuses on . . . eilase öö pärast . . . või ei mäleta tema ka enam midagi. Ärkas täna lõunal voodis, pühkis käeseljaga üle otsa... ja kõik oli ainult unenägu. Aga ta suudles ometi üliõpilase Vanderiga . . . Ta istus selle rumala, ilge Pumbo süles ja laskis end suudelda . . . ja siis läks ta üliõpilase Vanderiga välja . . . ja tagasi ei tulnud enam . . . Miks on Roosilehel kõik meeles mis teised näivad unustanud olevat? Kas sellepärast, et Roosileht nägi seda esimest korda elus . . . niisuguseid sigadusi . . . ja teistel on see igapäine asi. Pumbol, Noormetsal, üliõpilasel Vanderil, proua Kandikul ja proua Schnurbergil on see igapäevane asi . . . aga Linda? Ta vaene tüdruk ei teadnud aimatagi, milleks niisugused pillkaarid lõpuks kujunevad . . . ja Roosileht ei teadnud ka aimata. Roosileht ja Linda on ühesuguses seisukorras, nad on elult saanud kena õpetunni . . . Kas nad ei pea üksteist aitama . . . teed ülevasse, paleuslikku ellu tagasi leida? Roosileht tuleb otsusele, et see on täiesti võimalik. Eilast ööd ei ole lihtsalt olnud — siis on kõik jälle hea ja vana

viisi. See kaunis, unistav õhtu mererannas ... need esimesed, karsked suudlused ... see puhas, kasin tüdruk, nii häbelik ja tõrgas kallistustes — sealt peab jälle peale hakkama.

Päike särab ja meelitab, rõõmsad inimeste-parved liiguvad uulitsal, värske õhk on Roosilehte kosutanud. Ta tunneb enese jälle tervena ja tugevana. Roosileht pühib käeseljaga üle otsaesise: narrus kõik! Inimene peab tulevikus seltskonda valima ja vähem veini jooma, siis on elu veel küllalt kõrge, ilus ja paleuslik. Kas ei olnud see Andres Roosileht, kes otsis preili Vahtrikku ja tahtis suudelda ta moonipunast suud, ainult sellepärast, et Andres Roosileht oli joonud klaasi veini üleliiga? Nii suudles ka Linda üliõpilast Vanderi — klaasi üleliigselt joodud veini pärast ... ainult välja ei oleks pidanud ta minema. Nüüd ei tea Roosileht, mis seal sündis ... kui seal sündis siiski midagi hirmsat? Roosilehele tuleb meelde proua Schnurberg Pumboga põõsa all ... aga ta tõrjub selle mõtte kohe eemale. Roosileht ei ole Lindat aias näinud ... Võib olla, saatis üliõpilane Linda kohe koju ... tüdruk oli sellest jandist tüdinenud. Aga miks saatis üliõpilane Vander Linda koju ja mitte Andres Roosileht? Või ei saanud Roosileht otsustaval silmapilgul enam toolilt üles? Tõepoolest oli vist midagi sellesarnast olnud. Kogu selle loo seletus seisab selles, et Roosilehe põlved olid olnud otsustaval silmapilgul natuke nõrgad.

Roosileht läheb koju. Roosileht otsustab õhtul minna mereranda. Tõepoolest ... tal on ju täna Lindaga kokkusaamine mererannas. Kuidas ta võis seda unustada! Tähendab — kõik on kõige paremas korras.

III.

Õhtul istuvad Roosileht ja Linda mererannas, üksikul pingil. Päike loojeneb, lääs põleb tules. Linda on kahvatu ja sõnakehv, Roosileht jutukas ja trööstiv. Roosileht tunneb, et eilane öö tüdruku mõtteid alles painab ja ta püüab seda meeleolu lahutada. Ühtlasi vaevab Roosilehte ärevus. Ta ei tea ju Lindast midagi, peale selle kui see keskööl Vanderiga ära kadus . . . Ettevaatlikult hakkab Roosileht pärima. Kuid Linda ei tea ka palju. Ta ei mäleta isegi seda, mis Roosileht teab. Mäletab, et tal halb on hakanud, et ta aias on istunud . . . et teda keegi on talutanud . . . et ta hiljem voorimehega on sõitnud . . . et keegi ta kodu treppi mööda üles talutanud . . . Kui ta hiljem ärkas, leidis enese omas kambris, uks lahti, võti ees . . . Linda ei tea muud, kui et ta tulevikus enam niisuguse „pidu“ peale ei lähe . . .

Roosileht püüab kõnelda, palju kõnelda, et rõhuvast meeleolust pääseda.

„See Pumbo on iseäraline subjekt. Eilane öö andis palju õppust, palju iseloomulikku.“ Ja Roosileht näitab, missugused inimesed oma loomu poolest on. Valitsevad instinktid. Kultuur on meid peenendanud, meie kõneleme moraalist, meil on kombed, meie peame endid „paremaks seltskonnaks“. Auväärilised perekonnaisad . . . vooruslikud, haritud naised . . . tüdrukud heast perekonnast . . . mis te veel tahate?! Katsuge niisuguses seltskonnas valimata sõna, otsekohest ütelust tarvitada . . . teile pöördakse selg . . . teie olete saanud võimatuks . . . „Kuidas te julgete . . . kas te kõrtsis olete!?“ Aga seal tuleb üks Pumbo . . .

harimata mats . . . kes ümber aeleb, jumal teab, kus ja kellega . . . Ja see Pumbo suudleb avalikult ja kõikide nähes meie parema seltskonna daamisid, käperdab nende ümber . . . ja on proua Schnurbergiga hiljem põõsa all . . . ja midagi ei ole sündinud, kõik on korras. Kui järgmine kord Pumboga seltskonnas kokku puututakse . . . ei tee keegi midagi välja . . . oldakse lahked, viisakad ja vastutulelikud . . . See on lihtsalt pöörane! Kui selle peale mõtelda, läheb hing täis.

Roosilehel oli tõepoolest hing täis. Pumbo oli suudelnud kõiki naisi . . . see mats, räpane ja ilge. Ja tema, Roosileht . . . haritud, noor, meeldiv . . . ei olnud „midagi saanud." Isegi preili Vahtriku moonipunane suu jäi suudlemata!? Mis kasu on olla karske, vooruslik, heade kombetega, kui üks räpane Pumbo läheb ja võtab . . . ja keegi ei keela talle . . . Roosileht tunneb, et ta veres mingi himu pead tõstab, tuletades meelde öiseid kiimalisi pilta, ja ta käsi kõvendub ümber tüdruku piha. „Lähme", — ütleb Roosileht ja tüdruk tõuseb sõnakuulelikult püsti. Tüdruk tunneb enese olevat milleski süüdlase . . . ja tal on tunne, et nüüd on Roosileht ta käskija. Pikkamisi, käe alt kinni, sammuvad nad läbi pimeda pargi. Roosileht võtab voorimehe. „Sõidame minu poole", — ütleb Roosileht tumedalt. Linda jaatab peaga. Tal on nüüd ükskõik. Kui aga Roosileht tema vastu hea on. Muu kõik on tühine. Kui ta ei päri, ei küsi, vaid ainult käseb . . .

Iseäralise, äreva tundega avab Roosileht ukse ja laseb Linda tuppa. Roosileht ei süüta tuld. Ta vabastab tüdruku üleriietest. Siis tunneb ta noort, nõtket sooja keha omas süles. Ta suudleb, kaineldab,

surub . . . tüdruk laseb seda sõnatult, tõrkumata sündida. Poisi sõrmed eksivad bluusi nööpidesse. Need naksuvad, valla minnes. Paljas kael avaneb ämarikus, valge aluspesu pitside alt vabanevad väiksed kumerad, häbelikud rinnad.] Ahvatlev aroom tungib Roosilehe meeltesse: ta surub õhetava näo tüdruku alasti põue ja joob januneval sõõmul seni tundmatuid vängeid viine. Tüdruku nõtke keha väriseb kramplikkudes tuksatustes Roosilehe kuumade käte vahel. Mõned pilgud istuvad nad nii . . . ligistikku, joobunud, Roosilehe huuled tüdruku pehmesse kaela hammustatud. Siis vabastab Roosileht enese. Ta tõuseb püsti. „Võta enese lahti", — ütleb Roosileht ja astub eemale. Pikkamööda vabastab Roosileht enese riietest, peaaegu rahulikult, ajakūllalt. Mistarvis rutata: tüdruk on tema, ta ei lähe kusagile, ta on Roosilehe oma selle pika, algava öö. Roosileht näeb läbi ämariku kuis tüdruk on püsti tõusnud, kuis üks kate teise järel langeb alla jalgadele, puudutades kõrva kerge vaikse sahinaga. Nagu valge viirastus seisab tüdruk voodi jalutsis, selg poisi poole, nagu tahaks ta eemale astuda, põgeneda, kuid jalad on kui põrandale naelutatud . . . Roosileht astub mõned sammud. Ta tunneb tüdruku alasti lõhnavat ihu enese süles, ta suu imeb end valusalt ja teravalt tüdruku huultesse, ta käed libisevad üle selle selja, rindade, õlgade, eksivad paeltesse, mille sõlmed tõrguvad vabanemast. Roosileht käristab nad järsu läbemata tõmbega, et iga segav vahend langeks nõtkelt uimastavalt kehalt. Siis viskab ta enese selle peale, hoolimata, küsimata, metsik. Ta kaeneldus vajub kui sooja, pehmesse savisse, mis elutalt järgi annab igale liigutusele, igale tahtmisele. Nagu helgi-

viskaja valgustusel näeb Roosileht pilguks pilti: Linda metsakaupleja Pumbo süles, tagasilangenud pea, poolavakil huultega . . . Siis on kõik Roosilehe silmis pime. Ta võtab tüdruku pea kahe käe vahele, hammustab enese neisse Pumbost suudeldud huultesse . . . ja tunneb kuis see eluta pehme, kuum keha, ootamata nõtkest tabatud, on täiesti ja lõpuni tema. Kergenduse ohke . . . värisev, helduv, hirmuv . . . tuleb tüdruku suust, et maad anda tihenevaks minevale, kramplikule hingeldusele . . .

Siis lamavad nad kõrvu, alasti, endamisi. Roosileht vaatab üles lakke, mis on kui täis virvendavaid, musti pimeduse rõngaid . . . üksikud hõbedased keeled vilguvad keset nende rõngaste keermeid, et lähemal silmapilgul kaduda ja uutest saada asetatud. Roosilehel on kõik korraga selge.

„Sa ei olnud neitsi“, — ütleb Roosileht tumedalt. Nutt nöörib ta kurku. Tal on tundmus, et kõik on olnud vale . . . et see, mis mõne pilgu eest oli nii suur, tähtis ja hele, oli ainult pettus ja pettumus. „Ei olnud enam“, — sosistab tüdruk ja surub nuuksuva näo Roosilehe käevarrele. „Et sa seda võisid . . .“ ütleb Roosileht ja ei kuule iseenese häält . . . nii madal ja jõuetu on see korraga. „Vander?“ küsib ta. Tüdruku uus nuuksumine on vastuseks. „Libu!“ — ütleb Roosileht ja tõmbab jälkuse tundes käevarre ära. „Pumbo suudles sind ja selle üliõpilase-kergatsiga tegid sigadusi . . . ja nüüd julged sa siin . . .“ Valus, paluv ohke tuleb tüdruku rinnast. „Ma ei tea ju midagi . . . ma ei saa isegi enam aru . . .“ „Kus?“ — küsib Roosileht. Ta on järsku kaine. Ta võib küsida asjalikult ja selgelt kui kohtu-uurija. „Kus?“ — küsib Roosileht külmalt ja valjult: „Aias

või kodus?“ Tüdruk vaikib. Ta tahab ütelda, aga kurk on kui kinni nööritud. „Kaks korda . . . aias ja kodus.“ „Nii“, — ütleb Roosileht ja naerab kähisedes: „Aias ja kodus . . . igal pool.“ Roosilehe naer muutub valjumaks. „Imelik, et see ka saalis ja voorimehe peal ei sündinud . . . et teie täna enne lõunat ei läinud lihtsalt turu peale . . . asju talitama.“ Läbi Roosilehe kumeda naeru helgivad teravad, mürgised vihapisarad. Tüdruk peidab pea patjadesse. „Andres!“ „Suu!“ — hüüab Roosileht. „Arvad, et mina seda nüüd koristama pean, mis Pumbost ja mõnest üliõpilase-lonkurist üle jäänud?! Vait, libu!“

Tüdruk ajab enese istukile, viskab käte ahela üle põlvede. Ta selg, mis läbi ämara valendab, on kumer ja kössis, nagu kannaks ta tinarasket, heitmata koormat.

„Ma ei tea kuidas see tuli . . . Ma ei tahtnud ju . . . mul on häbi, Andres . . . Mul oli halb, süda vaevas . . . Ainult värsket õhku tahtsin . . . jalad ei kuulanud sõna . . . kukkusin rohu peale . . . Vander oli ka seal . . . Ma ärkasin alles, kui . . . Ma nutsin ja tahtsin koju . . . oli hirm. Vander talutas mind . . . võttis voorimehe. Ma ei saanud trepist üles . . . Vander aitas. Ta tuli tuppa. Ma palusin, et ta ära läheks, aga ta ei läinud. Ma ei saanud ju midagi teha, — ma ei teadnud, ei tundnud midagi . . . Tahtsin ainult magada, ainult pikali . . . Ja Vander ei läinud ära . . . Ma palusin, et ta läheks, kuni enam ei jõudnud . . . paluda . . .“

Tüdruku raske, pehme, kahjatsev keha langeb meeletu andumise kires Roosilehe rinnale. Nagu helgiviskaja kiirtel näeb Roosileht pilgu stseeni: nõtke, mõistuseta keha, teadmatu ja abipaluv Vanderi

kaenlas. Siis lööb Roosileht käed ümber tüdruku õlgade. „Kaks korda... aias ja kodus.“ Ja Roosileht võtab ka teist korda selle tüdruku, kes . . . kaks korda . . . aias ja kodus . . . Surmani väsinud jäävad nad magama üksteise kaenlas.

* * *

On suur valge kui Roosileht silmad lahti lööb. Linda nägu rusub vastu Roosilehe palet. Roosileht vaatleb seda nägu. Ta on lapsik-süütu ja karsk. Poolavakil huultel selge, kasin naeratus. Päike paistab tuppa, aknast naerab sisse kevade sinetav taevas, lindude rõõmsat sädistamist on kuulda. Kaua vaatleb Roosileht tüdruku kinniseid silmi, roosa palet ja kerget, helduvat naeratust. Mida kauem Roosileht vaatleb, mida selgemini tunneb ta noore naise keha enese liikmete vastu, seda kergemaks läheb süda, seda kaugemale taganevad öö varjud.

Roosileht võtab ettevaatlikult ja pühalikult tüdruku pea soojade käte vahele, suudleb helduvalt ja õrnalt magavaid teadmatuid huuli, silmi ja sosistab, kui raske koorma alt vabanedes:

„Minu, minu, minu . . .“

KOLM TÄHTE

Kontsert-ball heategevaks otstarbeks, lillede, kõhna sõjaaegse einelauaga ja neidudega — sõjaaegses siidis. Isandad frakkides, krabisevate valgete rindadega, mõned ümargused kõhud — kuldahelas.

Konversatsioon. Ballinaeratused. Kumardused ja pilgud. Natuke elavust, natuke väsimust, natuke igavust ja hästi palju flirti. Veel rohkem poolpaljaid, hoolitsetud ja üleskohendatud rindi ja alasti käsivarsi lugemata. Tantsiv kosjaturg.

Ametlikus einelauas alkohol ja kõrtsilärm. Kell on üks öösel. Viisakad nilbused joogilauas juba ammu seljataga. On aeg kombineerida kesköö tagasihoidlikka, hästikasvatatud sigadusi. Kuid suuremad põrsastamised on herrastel alles ees. Naiste sektivahus suudel naeratavad sellest alles ebamäärased aimdused ja nende kriiditatud põuede kuumuses närtsivad ja surevad õhtul kingitud ja imestatud punased roosid.

Saalis on raske, lämmastav, nuruv valtser, mis tuigub ja venib parketil kui magus, glitseriinist paks liköör.

Minust hõljuvad kiimalises rütmis mööda tantsivad paarid. Inimesepaarid joobumise eneseunustuses. Ma tunnen mõnda naist.

Seda pikka sihvakat, lilla garnituuriga, olen suudelnud mõnel augusti pimedal ööl. Ta lilla-mustad, lahtihargnenud juuksed tukkusid mu käsivarrel ja ta jahedad, peened sõrmed unistasid mu soojas, väsinud peos.

Selle väikse valge neitsi kahe pika tuhakarva patsiga viisin kord oma üksikusse kambri. Kui ma ühe valge sõlme ta paremal õlal lahti päästsin, pigistas ta silmad kinni ja ta punane suu naeratas joobunud naeratusi kuupaistesesse ämarikku. Tal oli väike, terav, lapselik rind, kui ma seda suudlesin, langes värisev, valge käteahel ümber mu kaela. Tasane, hirmunud hoigamine eksitas mõneks pilguks mu unise, ükskõikse toa.

Neitsina tuli ta mu tuppa ja neitsina saatsin ta üle läve. Olen selle peale uhke, et ta saatsin välja neitsina üle mu läve.

See raske, kastani-pruunide silmadega naine oma tuliste pilkude, kõrge rinna ja tugevate sääremarjadega ei näe mind. Ta ei näe mind ja ei ole mind kunagi näinud. Ma ei ole talle midagi ja ka tema ei ole mulle midagi. Aga ta massiivid vormid rõhuvad mu nägemise orgaane ja ma ihaldan teda üheks ööks, mis kunagi ei tule.

Ma istun seinaäärses reas ja vaatlen kui naised tantsivad minust mööda. Mõned neist näevad mind ja mõned neist ei näe mind mitte. Aga mina näen neid kõiki.

Lilla garnituur tantsib, ja kui ta minust mööda hõljub, naeratab ta oma tumesiniste silmade, kahvatuks suudeldud huultega — ta spekuleerib oma pimedate augusti öödega.

Väike valge neitsi kahe pika tuhakarva patsiga riivab oma keerleva kleidisabaga mu püksipõlve. Peab see tähendama uut kokkusaamist, mis oleks kordumine, või on see lihtsalt etteheide, et ma suudlesin ta paremat rinda ja saatsin ta neitsina tagasi üle läve. Ära ole narr, rumal laps, kus on see kirjutatud, et mina pean olema su esimene mees?! Kannata vähe, küll ta juba leidub, sa oled veel nii noor, et ilus ja armas on näha sind neitsina ja suudelda su rinda — kui sa sellest ainult aru saaksid?!

Üks öö selle raske, massiivi kastani-pruunide silmadega naisega võib alguses kahtlemata ilus olla. Ma januneks ta kõrge võimsa rinna järgi, ma hoigaks seda suudeldes ja ma väsiks mitu korda ta tugevate sääremarjade pärast. Aga hommikul oleksime üksteisele vastikud ja ma ei tahaks teda näha enam elu otsani. Ei tahaks enam näha ega tunda seda liha.

Seal ta tantsib minust mööda — kastani-pruunid silmad säravad ja näevad minust mööda. Sul on tugevad sääremarjad — eks siis tantsi pealegi — meie ööd lähevad lahku.

Ma võin võtta selle, kellel on lilla garnituur, ma võin kutsuda selle väikse valge kahe pika tuhakarva patsiga — ja palju teisi tundmatuid, kes tantsivad must mööda argse uudishimuliku pilguga — isegi häbemata pealetikkuvalt vaatavad neist mõned . . .

Kuid milleks ma neid kõiki võtan, kui kord aeg tuleb kus meie üksteist ei taha näha elu otsani. Kui ei taha enam näha ega tunda seda liha.

Kell on kolm öösel. Riidehoidmise toas saab üks isand omad üleriided. Ta on unine, kuid mitte

pettunud, ja ta läheb üksi läbi magava linna oma tühja koju.

Kas see isand olen mina, või on see siiski keegi teine?

KATKENUD KEEL

Kiino-ekraanil värises kurbmäng mitmes vaatuses. Neiu armastas tõsiselt ja ohverdas kõik. Noormees oli kergemeelne ja pettis teda. Hansul oli petja nooremehe pärast natuke piinlik: Selma võiks ühe pilgu temagi juures kahelda. Selma vaikis ja oli enese Hansust eemale nihutanud. „Miks ta seda teeb?" — mõtles Hans. Siis silmitses vargsi kõrvalistuvat neidu. Selma oli heledate juukstega kõhetu, abras tüdruk. Ta profiil segas Hansu tundmusi. Nii oli Selma võõras ja kauge. Aga Hans mäletas silmapilke kus see nägu oli talle pöördunud sooja hingelise naeratusega ja nende puhtate, usaldavate hall-siniste silmadega, mis olid otsekohesed ja truud. Kord jaanitulel kaasikus . . . Päikese loodel järvel, kaugel teistest, sõnatud . . . Ehk selgel talvehommikul liuraudadega, kui tüdruku pikki ripsmeid ehtis härmatis ja kitsad huuled veretasid kui sarlakipunane lõng . . . Oo, kuis see tüdruk kord murul, mänguhoos — kütkestamatu, muretu ja naiv — oli esile toonud kogu oma tarvitamata tärkava temperamendi, elurõõmu, mis tundus omas teravuses peaaegu haiglasena. „Kui ta mind armastab . . ." arvas Hans lihtsameelselt ja rahuldatuna. Elekter süttis pilguks,

vaatuse lõpul. Selma käed olid süles ja mängisid üksteisega. Hansul ei tulnud midagi meelde ütelda. Ta naeratas ainult, otsides Selma silmi: viimaste pilk oli tõsine ja õrn. Siis oli jälle pime. „Kui ta mind armastab — mis siis“ — küsis hääl Hansu südames. Nukruse virve jooksis üle poisi hinge. Ta ihkas olla õnnelik ja muretu, aga nüüd tõusid need küsimused. Mis peab ta tegema?

Ekraanil vaheldusid programmi-numbrid. Vaheaegadel kukkus juhuslik tähendus, kogemata naeratus, teadmata pilk. Aga see ei olnud see. Kumbki oli iseeneses, kaalus midagi, jäi üksi. Iga kord kui tüdruk oma näo Hansu poole pööras, imetles see vaikset süvenenud naeratust kitsastel huultel, mis läbipaistva palgevärvi kõrval meelitasid seda verevamana. Ärdas pehmus suikus lõua ja palge lohukestes ja silmade vaade oli nii puhas ja sügav, et Hansul hirm hakkas selle all. Ta kuju võis selle pilgu raamitud peeglis sünnitada segadust, äratada enneaegseid küsimusi. „Täna õhtu peab midagi sündima“, — mõtles Hans. Ootuse ärevus torkas valusalt ta hingest läbi. Et midagi sündima peab, see oli Hansul selge. Ainult ei teadnud, mis ja kuidas. See tegi ta rahutuks ja kahklejaks. „Kui see juba mööda oleks . . .“

Siis oldi koduteel. Rada viis linnast välja, üle kraavide, mööda põllupeenraid. Piimavalge öö kumardus üle sooja magava maa, mis auras päisest leitsakust, mulla ja õite lõhnadest tiine. Rohus saagisid ritsikad. Kuu kandis udulinikut ja rippus kumerusest alla kui suur unine silm. Hansu rinnas oli kitsas. Iga sammuga vähenes tee. Oli piinlik sammuda sõnata. Aga millest kõnelda? Üksainus

mõte puuris peas ja tarvitas enesele sissejuhatust, teetasandust. Kuid seda Hans ei leidnud. Ta tundis, et neiugi pole tujus harilikkudeks vallatusteks või jutlemiseks ükskõik millest. On õigem täiesti vaikida, kui puutuda aineid kaugeilt planeetidelt. Kuid neidu nõnda, ei millegita koju saata ka ei või: oli põhjust antud midagi oodata — ja kui täna midagi ei sünni, siis ei sünni see enam kunagi. Tarvis midagi teha, midagi ütelda, et sellest piiri joonest üle saada, mis neid lahutab, mispärast nad kahekesi on alati nii valusalt üksi. Aga mis ütelda, mis teha? Kui oleks natuke rohkem aega — leida sõna, kohast liigutust, kui oleks enese kohta täiel selgusel, kui tunneks enese vabana kõigist kahtlustest! Aga tee lüheneb iga sammuga, iga minut on kallis. Hansu pea käib ringi, ta on kui halvatud. Juba paistab oja kõrge kallas . . . Juba avaneb org, on näha majade katuseid, aedu, hall maantee lõikab läbi kõik põllu-raad ja peenrad oma tolmuse laia rinnaga. Muidugi on talle see tüdruk armas. Armsam kui kõik teised. Selle juures ei ole kahtlust. On see aga armastus, kui üks tüdruk on armsam kui teised? Miks see samm üle joone on nii raske? Kardab ta kohustusi, väriseb ta oma vabaduse pärast? Või on ta mõne mineviku vangis, mis oli suurem ja kaunim kui praegune võimalik?

Kas ei ole tüdrukul külm? Hans võttis Selma käe alt kinni. Käsivars oli õhuke, tihe ja soe. See hõõgus õhukese rüü all. Hansule meeldis selle käsivarre peidetud lihaksete tõmblus, mis värisedes ja usaldavalt andus ta sõrmede ümbritsustele. Tüdruk eitas küsimist ja vaatas vaikselt nooremehe otsa. Ta näo ovaal oli kuupaistel piimavalge, kui äraseletatud,

huuled poolavakil. Kaks suurt, peaaegu hirmunud silma hõõgusid poisile pehmelt vastu kui unenäos. Tüdruku hääles tundus mahe virvendus ja sulas poisi hinges, puutudes ta varjatumaid ergusugemeid. Hans surus hellas kaastundmuses Selma käsivart, mille küljes nõtkus ja väsis noor, paenduv ja sale keha.

Nüüd seisid nad oja kõrgel kaldal. Veskitammi taga auras hall veekogu. Madala paekivi kõrvalt käänas teerada orgu. All mustasid majad ja seisid mõttes. Kaks inimest olid ainuüksi kesk öiseid välju, nende taga sammus kollane kuu kui unine koer. Hansul tulid meelde teised kojusaatmised, neid oli mõndasuguseid. Ühedega oli see nii ja teistega oli teisiti. Ühedega oli see kergem ja teistega oli see raskem, aga harilikult oli piinlik ja igav. Neid mäletada oli nüüd hilja.

Hans istus kivile ja korjas oma pihku tüdruku käed. Selma seisis kui unenäos ta ees, vastutulelik ja kurb. Enesele teadmata vajus ta Hansu käte vahele. Ta puhkas poisi rinnal kui magav laps, kinniste silmadega, imelik naeratus huulil. Alles kui huuled kokku puutusid, tuksatas tüdruku keha, ta ärkas poisi käte vahel. Siis nõrkes ta kuuma lõputa suudluse all, unustades vastu panna ja vastata. Nüüd kaines poiss, ta käed jäid lõdvaks, tüdruk pääsis valla. Ta seisis sõnatu, endamisi poisi ees ja tõmbas käeseljaga häbelikult üle suu. Järsku tuli ta kui teadvusele, tegi järsu liigutuse ja sõnas etteheitvalt, peaaegu valusalt: „Miks te seda tegite?!" Tüdruku silmis läikisid pisarad. Kiirel sammul, poissi ootamata, ruttas ta eemale. Hans kargas püsti, ruttas järele. Ta püüdis Selma käe, kuid see oli osavõtmatu

kui laast ja kiskus enese järsult lahti. „Mis see nüüd on?“ — mõtles Hans ja tundis enese hinges tõusvat vaenu. Korraga jäi tüdruk seisma ja vaatas poisi otsa. Nüüd seisid nad rinnu ja vaatasid üksteise otsa. Tüdruku silmad olid suured ja põlesid saladusliselt. Kogu hing ja ootus oli selles pilgus, mis imestas ja küsis, mis puuris enese poisi silmadesse, vaadates temast kui läbi. Hans tundis kuidas ta selle pilgu all väikseks ja viletsaks jäi, kuis ta sisemiselt kokku langes, kuidas ta jõud kadus seda pilku kauem vastata. Jälle tõusis vaenutunne poisi hinges, et ta väiksena ja alasti pidi tüdruku ees seisma. Ta lõi silmad maha, vilksatas nad korra üles ja lõi uuesti maha. Ja, ta oli iseenesega eksinud. Mis ta tüdruku vastu tundnud, oli väiksem kui armastus. Selle pilgu ees oli ta pankrott. Ning selle asemel, et tüdrukut oma rinnale tõmmata, jäädavalt ja tagasipöörmatult, tundis ta teravat, peaaegu füüsilist tarvidust pääseda selle pilgu rõhu alt, mille lõpmatus käis üle jõu. Kärsitult pööras Hans enese kõrvale ja ütles läbemata, terava sõna, külmal, ükskõiksel toonil. Tüdruku hingest käis nuga läbi. Ühe pilgu seisis ta veel paigal, ta silmad läksid ehmatusest suuremaks, ta lõi nad maha. Siis kattis ta paled kätega ja hakkas jooksma. Tüdruk jooksis teerada mööda alla. See oli surmani haavatud hirve põgenemine, kellel verekoerad kannul. Järgmisel silmapilgul kadus hele rüü aiapõõsaste taha.

Hans istus väsinult ja pettunult teeäärsele kivile. Ta pühkis käeseljaga üle otsa, kui tõrjudes halba unenägu. Nüüd oli see läbi. Tüdrukust oli kahju. Aga oli siiski hea, et s e e kord selgus. Kuu oli pilve taha vajunud. Veekogu veskitammi taga oli nüüd

must. Eemal külas hulus koer — pikkamisi ja venitades. Sama pikkamisi ja aeglaselt hakkas Hansu südames midagi puurima. Ta tõusis kivilt ja ruttas linna poole — kui mõrtsukas kuriteo kohalt.

ROOMLASED

On raske öelda, kuis see kujunenud, aga mul on arvamine: mina olen vabamõtteline inimene. Mitte ainult välispoliitikas, kus ma võitlen... maadevõtmise ja kontributsiooni vastu ning nõuan rahvastele vaba enesemääramist. Mitte ainult sisepoliitikas, jumaldades autonoomset isikut ning vihates bürokraatlist tsentralisatsiooni. Ei — ka õrnemad tundmused, õrnemad kui näituseks patriotism, peavad ja tohivad endid ise määrata. Ühe sõnaga, ma pean naist inimeseks ja toetan tema autonoomiat.

Mina olen nimelt sellel arvamisel, et naine kes mind ei armasta ehk enam ei armasta, ei ole enam minu naine: tal ei ole minu vastu enam kohustusi. Minu sõnaraamatus puudub mõiste: armukadedus. Selleks olen liig uhke ja liig enesest lugupidav. Ma tean: kadedus on väga rumal asi — kõige rumalam ja näotum on aga armukadedus. See on üks konservatiivsematest tundmustest: armukade mees ei ole liberaal. Mõeldes end armukadeduse eneseavaldusesse, näen end sama naeruväärsena ja juhmina, kui kõiki teisi mehi, kes kannavad sarvi . . . Jumalale tänu, mu mõistus tuksub südamega taktis, see on suur õnn... ja mis on parem rohi konservatiivsete, iganenud

tundmuste vastu, kui kaine, selge ja mõtleja pea. Minul on niisugune pea. Te saate nüüd isegi aru, et minu naine mind petab . . .

Petab? Kui rumalaid, konservatiivseid sõnu ei tarvita meie päevil veel haritud seltskond! Minu naine ei peta mind sugugi: ta teeb ainult, mida nimetatakse isiku vabaks enesemääramiseks. Mul on haruldane naine ja niisugused naised on ka õrnemates tundmustes algupärased. Ma tean, temal on keegi kellega ta . . . Aga selle juures on ta minu vastu endiselt lahke ja sõbralik . . . ja mitte sugugi vormilistel põhjustel või kohusetunde pärast. Ta on alati vastutulelik abielu kohustustele, ta tunneb sellest rõõmu, tema käes on sagedasti initsiatiiv. Nii palju ma ikka naisi tunnen, et aru saan, kas nad mehe kallistusi ainult sallivad ja kannatavad, või tunnevad nad sellest rõõmu. See on asi, millest suurem osa mehi . . . kõige suurema praktikaga mehi, mitte aru ei saa: sedavõrd on nad omades maitsmistes egoistlikud — neile ei ole naine inimene, vaid asi, nimelt lõbuasi.

Ühe sõnaga: mina ei või nuriseda, minul kui mehel ei puudu ka praegu mitte, mis mul varem olnud oma naise juures. Mul on teinekord isegi tundmus, et tohiksin palju rohkem kui suudaksin. Aga igal mehel on oma mõõt... ja ma ei ole mitte väga tugev.

Nagu öeldud, peale minu on mu naisel veel teine . . . Selle teise vastu on ta ka lahke. Mis lahkused need on, seda ma kindlasti muidugi ei tea, aga mul on aimdus, et need lahkused kannavad sügavat laadi. Minu arvamise järgi ulatavad nad nii sügavale kui loodus seda üleüldse lubab. Loogiliselt on mu naisel kaks meest: päris mees, keda ta armastab

perekonnas, seaduslikkudes normides ja . . . teist armastab ta väljaspool neid seaduslikka norme. Mõlemat meest armastab ta vabatahtlikult: ta ei keela end kummagile. Ma arvan nimelt: kui ta end mulle, kui oma seaduslikule mehele ei keela, kuis võib ta end keelata sellele teisele. Sest kui ta keelaks, milleks oleks see teine siis üleüldse olemas? See on päevaselge.

Poissmehena olen mitmeid naisi omandanud — kes ei oleks seda mitte — ja abielus tuli mõnigi kord vääratusi, mul oli isegi armuke ligi aasta . . . Oma naise minevikust ei tea ma palju, kuid fakt on, et ta mulle tulles oli neitsi... füüsiliste märkide järgi. Meie, mehed, peame sellest teatavasti väga lugu. On võõrastav leida, et su valitu on olnud juba teise oma. Sa tahad talle midagi pakkuda, ja sul ei ole midagi pakkuda: see kõik on tal juba olnud! Sellel esimesel ööl, kus meid kahekesi jäeti, ei tarvitsenud ma võõrastada: ma olin tema esimene mees. Et tema mu esimene naine ei olnud, seda ei tulnud mul sugugi meelde!? Mehed on sedavõrd praktiliselt organiseeritud, et nende eksimised ei jäta märka, vähemalt orgaanilisi. Praktikaga mees on lihtsalt vilunud omas osas ja see võib naisele olla ainult meeldiv: naine ei salli oskamatuid talitusi. Häbematuse ja julmuse unustab naine juba järgmisel päeval, aga oskamatust ja abitust ei anna ta mehele andeks.

Lugu pidades naise isikust ja tundeelu vabadusest, ei ole ma teda kunagi sidunud kohustustega. Olen püüdnud analüseerida oma vabameelsuse põhjusi. Võib olla on see patukahjatsus enese eksimiste pärast, või soov, olla ka ise vaba. Võib olla heidavad siia kiiri mu liberaalsed vaated poliitikas. Niipalju on kindel, et mu naisel alati vaba valik oli ja tal minu

poolt igasugune kontroll puudus. Mu vabameelsus oli mu naisele algusest peale tuttav: kõik mis ta teeb, on tema oma asi, ta vastutab ainult iseenese ees. Ja imelik, mul ei tulnud selle juures kunagi mõttesse, et mu naine võiks seda vabadust tarvitada. See oli mu kindel usk. Kas see kindel usk ei olnudki mu vabameelsuse tõsine põhjus?

Mõni päev tagasi olen kriipsu tõmmanud selle usu üle. — Mul on nüüd kõige kindlamad dokumendid. Muidugi jäävad nad „perekonna saladuseks". Teistel inimestel ei ole sellega tegu. Aga fakti ennast ei salga ma. Olen liig vabameelne, et häbeneda omi sarvi . . . Kuid imelik, — rahutu olen siiski.

Mõistusega olen sellest üle saanud. Selleks ei ole ju muud tarvis, kui teguviisi motiveerida. Kõik on väga lihtne. Minu naine armastab mind, tal on minu vastu tundmused mis teda seovad perekonnaga. Peale minu armastab mu naine veel teist meest. Ma tean väga hästi, et meie schablooniline mõtteviis ei lepi selle väitega, et mind peetakse naiiviks. Kuid mind see ei kohuta. Elu on palju naiivim kui meie oma targa peaga arvame. Ja sõna „armastus" tähendab väga komplitseerituid tundmusi: see on nii avar ja veniv mõiste, et siia mahub terve perekond üksteisega suguluses seisvaid aimeid. Ma ei ütle, et mu naise tundmused minu ja selle teise vastu ühed ja needsamad on. Nagu iga inimene ise nägu —, nii armastab ka iga inimene individuaalselt, ja kahtlemata armastab see teine minu naist teist moodi kui mina. Ja minu naine armastab seda teist ka teist moodi kui mind. Kuid minu naine jaotab enese ainult armastuse pärast, selleks on ta küllalt moraalne. Kaks inimest ei kata kunagi üksteist, iga

abielu töötab mõlemapoolse defitsiidiga — ka kõige paleuslikum abielu. Ikka jääb ühel või teisel midagi puudu. Ja minu naisel on minu juures midagi puudu jäänud . . . seda otsib ja leiab ta nüüd selle teise juures. Võib olla, ei suuda see teinegi katta kõike seda, mis mu naisel minu juures puudu jäänud, võib olla, tarvitab meie abielu defitsiit veel kolmandat meest. Kuid elu näitab, et kolmas mees nii kergesti ei tule. Selle väikse defitsiidi, mis kaks meest mu naisele jätnud, katab ta kergesti seltskondlise läbikäimisega: perekonnapidudel, teaatris, uulitsal. Või aitavad ta sellest üle head romaanid, mida loeb mu naine lõbuga.

Nii minu loogiline mõttekäik. Mulle on siin kõik selge ja arusaadav.

Aga ma tunnen: tundmused, inimese päritud konservatiivsed instinktid teevad neile liberaalsetele vaadetele mõrudat opositsiooni. Kui rahulik ma ka väliselt ei ole, kui üleolevalt ma kõige selle peale ei naerata, omi sarvi kannan ma varjatud kibedusega. Mul on küllalt hingelist jõudu seda kibedust alla neelata, mu vabameelne ilmavaade aitab ja toetab mind. Enese isiku selgituseks veel üks märkus: ma ei armasta oma naist, nagu seda kirjeldatakse sentimentaalsetes romaanides. Ma suudan, kui tarvis, ka ilma temata elada. Mul on hea, kaunis ja armas naine, kuid ma usun, et peale tema meie viie ilmajao peal ka teisi naisi on, kes vähemalt niisama head, kaunid ja armsad võivad olla kui minu naine. Kui mul seda usku ei oleks, siis oleks asi palju pahem.

Teil on nüüd muidugi minust arvamine tekkinud, et ma omi sarvi mehise vabameelsusega kannan ja mingisuguseid kokkupõrkeid ei stseneeri. Seni esi-

tatud motiividel mitte. Kuid katastroof tuleb siiski. Ta tuleb sellepärast, et teie mind veel põhjalikult ei tunne.

On selge, et mu tundmused mu naise vastu kahtlemata muutunud on sellest päevast, kui tean sellest teisest . . . Mingi segav moment halvab mu kirge, ettekujutused toovad esile jahendavaid pilte. Kuid see ei tooks meie vahekorda väliseid muutusi . . . ma harjuksin ja lepiksin kõigega pikapeale. Aga minus on pead tõstnud küsimus hoopis teiselt alalt: kumb on talle nüüd rohkem? Ma tunnen eneses selle roomlase verd kes ütles, et ta ennem külas on esimene mees, kui Roomas teine. Mina ei saa oma naise juures teine olla. Kui ta meie kahe vahel paratamata valima peab: kumba ta siis valib? See küsimus ei anna mulle rahu, ma pean selgusele jõudma. Inimene tarvitab eluülespidamiseks mitmesuguseid aineid. Ühed on hädalised tarbeained, milleta elu võimatu. Teised toovad meie apetiitidele ainult mitmekesidust: nende puudumine on tuntav, kuid see ei tapa. Nii on see ka armastusega. Ühest armastusest elame, teine teeb meid ainult rikkamaks. Ja kui meie isegi kahest väärilisest tundmusest elame, kaalub üks neist siiski teise mingisuguses proportsioonis üles. Ja mina ei saa teisiti, ma pean teadma oma proportsiooni oma naise juures.

See motiiv teeb mu aktiivseks. Ma sean oma naise kahe paratamatuse vahele: mina või see teine? Ma ei piira ta enesemääramist. Tal on vaba valik — mina või see teine? Kuid ka mina olen inimene, mul on oma loomujooned, mul on oma meheuhkus: mina ei või oma naisele vähem tähtis olla kui see teine. Valib ta minu, siis on kõik korras. Valib ta teise, siis on ka kõik korras. Aga valima ta peab: ma ei suuda olla tundmata suurus.

Ainult üks asi teeb mu meele mõrudaks: tagajärjed! Kes mõistab mu motiive ja mu — vabameelsust!? Mille poolest ma väliselt ja ilma nähes lähen lahku neist teistest meestest, kes sarnasel juhtumisel talitavad niisama, kes konservatiivses armukadeduses sunnivad omi naisi siisama valima: mina või tema? Väliselt toimetame ju kõik ühteviisi: mina või tema? Ja tagajärjed on ka needsamad. Kui mu naine tema valib, siis olen mina läinud: ma ei saa Roomas olla teine. Valib ta minu . . . siis kaob see teine . . . ta on ju ka mees. Ainult narts ripuks veel edasi. Minul ei oleks ju midagi, kui see teine pärast allajääki edasi figureeriks. Võidetu vastu kaastundlik olla ja talle omalt laualt koorukesi poetada . . . niisuguse asendi vastu ei või mehel midagi olla. Aga niisuguseid koorukesi ei võta ka teine vastu, kui ta on mees.

Nagu näete, ei ole armastuse kolmnurk ka vabameelsuse juures püsiv: roomlase veri toob siia oma segava momendi. Naist omandades ei ole meie järjekorras sagedasti enam esimesed, keegi on varem ette jõudnud, aga et meie seekord ei võistelnud, siis lepime juba. Aga olevikus oleme jäänud roomlaseks . . . seal ei ole teisel ruumi.

Ma olen mõelnud: kas see roomlase veri ei peaks mehe soontest kaduma, kas inimesesugu ei saaks selle tagajärjel armastuses õnnelikumaks? Vististi küll. Aga kas mees oleks siis veel mees? Mul on kahtlus, ta on kaotanud oma soo mehisema atribuudi.

Nüüd teate miks meie, kolme inimese, abielus läheneb paratamata katastroof, miks kolmas peab reast välja langema . . . uuest ajast ja tema vabameelsusest hoolimata.

ANNA NÄOPILDID

Anna oli õitsev noor tüdruk linakollaste juukste ja siniste silmadega. Ta tellis päevapiltnikult ühe tosina. Proovipildi jättis ta enesele, teised jagas ta sugulastele, sõpradele ja tuttavatele.

Annal oli neli austajat ja igaüks sai ühe pildi. Neli austajat noore õitseva tüdruku kohta ei ole palju, neid oleks võinud isegi terve tosin olla — ja siis oleksid jäänud sugulased, sõbrad ja tuttavad kas päris ilma, või päevapiltnik oleks higistanud ka teise tosina juures. Nagu öeldud, ühest tosinast sai esialgu küllalt.

Linakollaste juukste ja siniste silmadega Annat austasid politsei kirjutaja Hans Rebane, apteekri sell Edmund Mikk, näitleja Karl Noormägi ja Jaan Vares. Jaan Varesel ei olnud esialgu kindlamat ametit, kui austada Anna Käokinga.

Politsei kirjutaja Hans Rebane silmitses tükk aega saadud näopilti. Talle meeldis selles pildis Anna noor kelmikas naeratus, sest neid huuli oli ta suudelnud. Mitu korda ja mitmel korral. „Ta ei olegi nii tõrgas kui esialgu arvasin." Siis asetas ta Anna pildi rohelise sametiga albumisse, teiste näopiltide kõrvale, mille originaale ta oli suudelnud.

Inimesed, kui nad teatava kultuuriastmeni on jõudnud, korjavad ikka midagi. Ühed korjavad vanavara, teised postmarke, kolmandad lihtsalt raha — mustade päevade jaoks. Politsei kirjutaja Hans Rebase kollektsioon oli — neidude näopildid keda ta suudelnud . . .

Apteekri sell Edmund Mikk, suur naiste austaja ja juba natuke vanapoiss, suudles kingitust vastu võttes Anna Käokinga kätt ja ütles paljutähendavalt: „Kolmapäeva õhtul, Kirsimäel, eks? Ma ootan kell pool 9.“ Anna naeratas lubavalt. Kodus ei silmitsenud Edmund Mikk seda pilti suuremat, vaid viskas ta hooletu liigutusega laualaekasse, mis peitis kõiksugu koli: loetud kirju, vurru määret, paberossi karpe ja teisi saadud päevapilte. Edmund Mikk ei rõõmustanud kunagi kui ta uue näopildi kingituseks sai. Ta leidis, et päevapildi-kunst ajast maha oli jäänud. Ülesvõtted tehti harilikult keha ülemisest poolest, kuna Edmund Mikk'il olid natuke madalamad huvid. Ja kui juhtuski, et pilt oli võetud üleni — siis oldi neid originaale nähtud palju pikandimates katetes. Ka Anna Käokinga.

Tõtt öelda, näitleja Karl Noormägi ei olnud Anna Käokingalt mitte näopilti saanud, s. o. Noormägi oli küll näopildi saanud, kuid teistsugustel tingimistel: ta lõi selle salaja üle. Anna ei sallinud Noormäge ta grimasside pärast ja sellepärast, et Noormägi ainult sõnu tegi. Isegi kui kahekesi jäädi, tegi Noormägi ainult sõnu, ja see on teinekord väga kurb ja igav.

Kuid näitleja Noormägil oli ükskõik kuidas ta oli saanud Anna Käokinga pildi. Kui ta sõpradega kokku sai, näitas ta neile Anna Käokinga pilti ja laskis mõista mis temal selle tüdrukuga kõik juba

olnud. „Pahema puusa peal on tal piklik sündimisemärk.“

Jaan Vares magas esimene öö, Anna Käokinga pilt padja all. Ka järgmised ööd magas ta, Anna Käokinga pilt padja all. Anna Käoking seda muidugi ei teadnud, aga et Jaan Vares narrike on, see oli tal ammu selge. Siiski pakkus talle lõbu Jaan Varesest kaugelt imestatud olla — lähedale ei julgenud Jaan Vares mitte tulla: tema tundmustel oli kord juba niisugune perspektiiv . . .

Üleüldse on vähe tüdrukuid kes oma austajatele mehele lähevad. Viimasel silmapilgul kerkib päevakorrale ikka üks uus suurus, kellel muud midagi tarvis ei ole kui perenaist. Ja sellele läheb siis linakollaste juukste ja siniste silmadega Anna Käoking tagasivaatamata. See uus suurus oli seekord lesk nahakaupmees Jüri Petersell. Sõbrannad vahetasid kadedaid pilke, sest Anna Käoking oli teinud „hea partii“.

Austajad harjusid uue seisukorraga — üks nii, teine teisiti. Jaan Vares kaotas oma usu kogu naistesoo sisse ja hakkas abituuriumi vastu valmistama. Näitleja Karl Noormägi oli vahepeal teise linna läinud, kus ta vana vilumusega neidudelt ja prouadelt näopilta üle lõi ja igasugu külgeluuletatud sündimise-märkidega parema puusa peal spekuleeris. Politsei kirjutaja Hans Rebane tuli otsusele, et proua Peterselli suudelda natuke mõtteta on, kui nii palju suudlemata noori tüdrukuid alles mööda maailma jookseb. Apteekri sell Edmund Mikk oli aga alati sellel arvamisel olnud, et naistega see palju praktilisem on kui tüdrukutega — ja ta tantsis Anna Käokinga ja Jüri Peterselli pulmades kui uue kodu tõsine ja heatahtlik majasõber.

TÕSINE KOMÖÖDIA

Möbleeritud tuba. Runo trummeldab närviliselt sõrmedega vastu kirjutuslauda. Külaline Seen on pikali kuschetil ja loeb ajalehte.

Runo, närviliselt: „Mulle tuleb külaline.“

Seen, ajalehe tagant, pahandatult: „Seelikuga?“

Runo, vaikselt, häbelikult: „Greete Kase.“

Seen ajab enese istukile, rõõmsalt: „Kena plika. Ma pean küll selle sohva vabastama?“ Näitab peaga kõrvalukse peale. „Mul ju oma kong siin kõrval.“

Runo kõnnib paar korda närviliselt üle toa. „Võiksid õige jalutama minna . . .“

Seen: „Jalutama? Hmja, ei ole paha — ka jalutama võib minna. Värske õhk öeldakse kopsudele hea olevat — ka sina tarvitad siin — puhast õhku . . . kui Greete tuleb.“ Kõnnib tuba mööda, käed püksitaskus. „Meeldiv laps, see Greete. Suured küsivad silmad . . . Kõnnakus, tead, niisugune röövelaja graatsia. Ainult kõhnake veidi . . . Ja, Hans Runo, sa oled õnneseen . . .“

Runo: „Sa tahtsid vist jalutama minna . . .“

Seen: „Ja, kallis Hans, mu hing otse kisendab uulitsakivide järgi.“ Vaikus. „Tuleb ta kohe?“

Kell kõliseb.

Runo, üles hüpates: „Seal ta on!“ Astub ust avades eeskotta.

Naisterahva arg, peenike hääl. Runo baariton.

Seen on akna alla astunud, laulab: „Tararabumbia . . . tararabumbia . . .“

Runo, segadust tundes et Seen kambris viibib: „Astuge sisse, Greete!“

Greete, sisse astudes, Seene otsa vaadates: „Tänan.“

Runo, vabandades: „Sõber Arnold, te tunnete ju...“

Seen, elavalt ja rõõmsalt: „Preili Kase! Muidugi tunneme . . . See valtser seal Poola õhtul . . . meie libisesime kui kaks udusulge üle parketi. Kahju, et sa, Hans, ei tantsi . . . Siis sa alles teaksid mis tähendab preili Kase . . .“

Greete, õnnelikult naeratades: „Meelitaja!“

Seen, viisakalt: „Ainult enese lõbuks . . .“ Langeb madalamasse, asjalikku tooni. „Kahju, et ma ei saa teie seltsi jääda, aga sa, Hans, tead . . .“ Vaatab kella. „On tõesti viimane aeg.“ Valjult: „Nägemiseni, preili Kase!“ Häält sumbutades: „Siis kell kuus?“

Greete noogutab kelmikalt pead. Seen ära.

Runo, kohmetult ja nõuta: „Istuge, Greete.“

Greete istub kuschetile. Kohendab kleiti, vaatab vargsi käsipeeglisse.

Runo istub toolile, mis eemal kirjutuslaua ääres. On selle üle õnnetu, et ei istunud Greete kõrvale kuschetile, aga nüüd on hilja. „Mul oli nii suur igatsus teid kord omas kodus näha . . . kahekesi . . . istuda koos.“

Greete naeratab. „Aga meie ei istu ju sugugi koos . . .“

Runo, mõttes: „Teil on õigus, Greete.“ Suur pause.

Greete: „Mul on hirm, kui te vaikite..." Vähe aja järele: „Miks te mind kutsusite?"

Runo: „Miks ma teid kutsusin... Kuidas pean seda seletama?" Julgust kogudes: „Vaadake, meie trehvame teinekord seal väljas: uulitsal, rohelises — seltskonnas; seal sätendate kui päikese kiir. Teie noorus, elurõõm, teie vallatused, teie muretu naer — selles heliseb suur taltsumata kevade. Kuid see kevade särab kõigile, kõik saavad sellest osa... ka mina saan oma väikse osa. Aga et kõik sellest osa saavad, oleks see kui võõras ja kauge kevade. Mul tuli mõte, seda kevade-päikese kiirt, mis väljas kõikidele särab, üürikeseks kinni püüda oma väiksesse kambrisse... nende õudsete ja igavate seinte vahele... selle mööbli keskele, mis on võõras ja üüritud..."

Greete vaatab kella: „Poole tunni pärast pean minema."

Runo, hoosse sattudes: „Kadedusest ja enesearmastusest kutsusin teid... Mõtlesin, meie oleme siin mõne viivu kahekesi, võib olla, sünnib midagi, mis ainult minu mälestus oleks, millest kellelgi teisel ei oleks osa."

Greete, pettunult: „Ka minul mitte?!"

Runo: „Kes ütleb, et see mis mina praegu üle elan, ka teie üleelamine on?"

Greete, pettunult: „Ma ei ela praegu midagi üle."

Runo, kurvameelselt: „Seda ma kartsin."

Greete, äritatult: „Mis pean ma siis üle elama, kui ma üksi kuschetil istun!?"

Runo, veel kurvameelsemalt: „Asi ei seisa kuschetis."

Greete, imestades: „Milles ta siis seisab?"

Runo, pateetliselt: „Meis enestes... Ma mõtlesin, seal väljas oleme kõik teisiti: käime näokatted ees ja kuue nööbid kõvasti kinni. Kuis võivad seal üksteist leida hinged?! Nüüd oleme omavahel, keegi ei sega meid — aga jälle kasvavad müürid meie vahel."

Greete, hoiatavalt: „Veerand tunni pärast pean minema."

Runo: „Päikese kiir kaotab mu möbleeritud toas oma läike ja ma ise ei ole kodus. Mulda ei ole mul all, Greete. Kodu ei ole mu hingel. Ja sild puudub inimeste vahel, kes tahaksid ja võiksid olla kahekesi. Mis on meie mälestused: kokkusaamised võõrastemaja numbritubades!?"

Greete, ägedalt: „Pange tähele, viie minuti pärast lähen ma ära!"

Runo: „Õnnelikud inimesed ei loe minutid!"

Pikk pause.

Greete: „Mis te seal istute ja vaikite... See on kui mataksime surnuid."

Runo vaikib ja lööb lootuseta käega.

Greete: „Ma kisendan, kui te ei kõnele... ma jooksen ära... Siis deklameerige vähemalt midagi!"

Runo, sisemise, varjatud kibedusega: „Seda ma võin, ja... deklameerida... Aga mu parem deklamatsioon on vaikimine... niisugune sisemine pantomiime."

Greete tõuseb vihaselt püsti. Runo tõuseb viisakalt püsti.

Runo: „Teie viimane minut on lõppenud?"

Greete: „On lõppenud. Ma lähen. Kas teate kuhu ma lähen?"

Runo: „Seda ei tea ma mitte."

Greete: „Seenega järvele sõitma. Meie sõuame kõrkjatesse ja suudleme seal." Kisendab: „Meie suudleme seal, kas kuulete — suudleme, teie narr!"

Runo: „Tehke seda, Greete, aga mistarvis selle juures nii palju kisendada? . . ."

Grete: „Suudleme jah . . . Ja mingisuguseid müürisid ei ole seal ees ega tule sildadest puudus — jumalaga!"

Runo keerab ukse lukku. Langeb sohvale. Teda vapustab vältav, hüsteerikani ulatav naer . . .

LILI

Teie tahate, ma peaksin teile kirjeldama Lilit. Ma peaksin kirjeldama iga ta liigutust, iga sõna, iga ilmet ta näos, iga ta riide pööret õhtuse tuule tõmbel, kui meri kohises ja kuu kerkis taeva ja maa vahel. Ma peaksin jutustama lõpmatuid lugusid kahe hinge saladuslistest pingutustest ja andma mu saatuse kurva, järjekindla kroonika.

Iga teist juhtumist ja üleelamist võin teile selgetes, teravates joontes kirjeldada, seda ühte mitte. Jätke ta mulle puutumata, jätke ta mulle jutustamata muinasjutuna, ärgu labastagu teda sündmuste banaalne, igavesti korduv realism. Kui teil midagi püha on olnud, siis tulge mulle vastu nende kustumata silmapilkude kordumata meeleoludes. Misjaoks sõnade terav loogika, mõistuse kaine nuga, misjaoks need nimed, aastaarvud ja sündmuste matemaatilik täpipealsus. Ma armastan, sõbrad, see seletab kõik . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Andke mulle sulg, et võiksin paberile kinnitada omi meeleolusid, omi muutlikka, kinnipüüdmatuid, õnnelik-õnnetuid meeleolusid Lilist, minu meloodialikka, lililikka meeleolusid . . . — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sinine armastus.

Midagi ei mäleta ma temast. Sündmused ja juhtumised nutavad kui saamatud lapsed ja surevad viljata kui umbses palavikus.

Mõte ei eieta mineviku kangast.

Ainult tundmus on . . . kui kaja millestki seletamata sinisest.

Oli see silmade kumer vikerkaar, helkides mu värisevale hingepeeglile.

Oli see riideloor, mis mu palet puudutas, jättes minus mälestuse millestki sinisest . . .

Nii hea ja kerge on seda sinist hällitada hinges. Nii õhulik lahe on see värv, mis mu igatseva südame mähib kui oma lapse selle seletamata sinise sisse.

Armastus on veripunane moon ja mõrsjavalge lumelill. Armastus on veel palju muud.

Aga üks mälestus on mul ja see on seletamata sinine. — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Ma olen kunstnik.

Ma olen kunstnik ja segan värve. Punane, sinine ja hõbevalge.

Maalin pildi omast õnnest ja valust.

Punane on veri, mis ehib südame purpuriga ja süütab huultel põlema tuleriida.

Sinine on lootuse viir, kui suits kaugel silmapiiril.

Hõbevalged igatsused hõljuvad igaviku kohal.

Suine öö ja teerada linnast väljas. Harvad puud kui auvahid reas.

Ja meri kohiseb ja meri on vaik.

Ma olen kunstnik ja segan värve. Punane, sinine ja hõbevalge. Mina ja Lili.

Kõik on vale. Ma ei ole kunstnik ja värve ei sega ma ka. Ja Lilit ei ole ka.

Suine öö ja teerada linnast väljas. Harvad puud auvahtidena reas. Mina ja üksi. Kohiseb meri ja meri on vaik.

Ma ei ole kunstnik ja värve ei sega ma kunagi. Punane, või sinine, või hõbevalge — kõik on lollus. Kõik on lollus: see suine öö, see teerada linnast väljas, need harvad puud ja see meri, mis kord kohiseb ja siis on ta vaik.

Mis pean tegema?

Pean ma uue maailma üles leidma, või uue Lili? Või kuulutan ette, et aastal 2224 suur sabaga täht meie väikse ja salakavala maakeraga kokku põrkab ja kõik tuhaks saab.

Ka see, mis oli punane, sinine ja hõbevalge? . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Surnumustal tagaseinal, kui tähteta öö, seisab patt ja vahib rasvaseil silmil mu otsa. Ma olen inimene ja nõrk.

Minu põues on marmorist käsulauad. Nad kõmisevad õudselt ja mul on külm. Mu mõte on selge kui klaas ja ei anna sooja. Südame ümber on külmunud vooruse säravad jääroosid ja hing närbub lumistel kõrgustel enesega ja üksi.

Aastasadade lävel näen seisvat Geeniust, sirutatud kätega päikese poole . . .

Aga mina värisen külma ja nõrkuse pärast ja mu silmad on kuhjani täis nimeta nukrust.

Siis tuleb tema. Suur, tugev ja tõmmu. Ta avab mulle oma lihava süle ja kiimased rinnad. Ta süsimustad juuksed uputavad mu pea, mässides selle ümber kui roojased sivvud. Ta tugevate käte

kirgline ahel kisub mu rõõmude kuristikku ja ma auran ära ta tuliste suudluste all kui veepiisk tulipunasel rauaplaadil.

Elu on seisma jäänud kui Loti naise soolasammas ja ei vaata tagasi . . .

Kui ärkan, on mu süda kohutavalt vaikne. Ma kõnnin Surnumere kõrbesel kaldal ja korjan murdunud käsulaua kilde. Ja rinde all on soe, niiske ja jälk.

Siis langeb üle tähteta öö hommiku purpurist koit. Taevasina on roosa, karge ja puhtam kui kunagi enne.

Ja minu hinges tõstab pead argsete tunnete esimene akkord, vaikne koorilaul südame templis. Pühas aukartuses suudlen inimesesoo Geeniuse puhtaid koidukullaseid preestrikäsa . . .

Kui ma sind suudelda tohiksin, Lili, sellel hommikusel tunnil, kus kõik on puhas ja püha — ja meie ise oleme puhtad ja süütud . . .

Öö sügavas hauakoopas aga magab Patt, tiirasel rammestusel ja ootab ämaraid öid. Nägemata tagaseinal on elu end kerra kiskunud. Ta hirvitab süütausele näkku ja pakub neitsi Maarjale jootraha ühe jumaliku öö eest . . . — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Meie nimetame ta Liliks . . . On ta olnud? Olen teda kunagi näinud, teda suudelnud, teda armastanud ja vihkanud viimse hingetõmbuseni? Kus on tõendused?

Ah, kõigil on olnud oma Lili, see ainuke ja olematu ja igaüks on selle ettekujutuse sidunud ühe sureliku lihaliku ja ajaliku naisega. See illusioon on ühinenud mingi naise kujuga ja on tulnud teile

vastu päikese säras, kesk pikki sirgeid alleesid. On tulnud teile vastu suveöö ämaruses, viivitaval kõnnakul, ja on lasknud end suudelda üksikul rannapingil, kui meri kohises ja kuu tardunud nägu kõikus maa ja taeva kui kahe unenäo vahel ... On lasknud suudelda ja on hiljem ära läinud teistele teedele ja teistele alleedele.

Ah, kõigil on olnud oma Lili, ja kui teda ei olnud, siis tuleb ta veel. Ja kui ta ei tule, siis laulab igatsus temast südames ja teie istute üksi nukral rannapingil ja laulate laulu: Lilist, kes ei tule, kui öö unenäona on langenud õitsvate sirelipõõsaste sisse, meri taltsutab omi vooge ja kuu tõuseb kui kullerkupp muutunud silmapiiride tagant.

Igaühe Lili on niisugune nagu ta ise, nagu ta unistus. Nõnda käite, kurvad ja õnnelikud nooredmehed mere randade sumedatel alleedel, ohkate üksikul pingil oma raske igatsuse üle ja kastate kuumi otsaesiseid kastemärgade sireliõite joobustavasse aroomisse. Teie sirutate omad käed tukkuva mere, tähtist ristitud taeva ja kuu poole selle kahe unenäo vahel ja ütlete: Lili! — Mis on teil ka muud öelda kui: Lili.

Oma Lili, selle nukra ja seletamatu sphinxi, olen põiminud igavesti oma elu ja surma sisse. Ma olen kui peegel, mis ta kuju tuhandetes varjundites helgitab. Vaadake, kuidas ma kõnnin ja istun, niisugune on mu Lili. Vaadake, kuidas ma hõiskan kevade sisse ja närtsin sügisega — niisugune on mu Lili. Vaadake, kuidas ma kuulan mere kohinat, lindude laulu ja nahkhiire lendu läbi sumeda öö — niisugune on mu Lili. Vaadake, kuis ma peidan oma pea lõhnavate sirelite sisse ja ei usu ega looda enam

midagi — niisugune on mu Lili. Niisugune ta on. Selle Liliga istusin ma mereranna üksikul pingil ja selle Liliga istun ma sealsamas ja kedagi ei ole minuga. Sest Lili on läinud teistele teedele ja teistele alleedele ja teda uinutab teiste merede teine laul.

Niisugune on minu Lili.

ÕIGEST OTSAST

„Kuule Peeter“, ütlesin oma sõbrale, keda mitme aasta tagant jälle kohtasin: „Ma olen väga üllatatud, et Marta Tedre mitte sinu, vaid August Vasara abikaas on. Meie kõik arvasime, et ta sinule läheb, — ja nüüd on ta proua Vasar.“

Peeter naeratas mureliku irooniaga ja kiigutas ühte jalga teise peal. „Ma ise olin ka sellel arvamisel... seni kui enam võimalik ei olnud sellel arvamisel olla . . . tõsiasjade pärast.“

„Oskad sa seda enesele seletada?“ — pärisin uudishimulikult. „Armastas ta August Vasarat? Ütleme — rohkem kui sind?“

„Oh ei“, — tõendas Peeter: „Ta armastab veel pragu mind... seda on ta ikka tunnistanud. Vasarat ei armasta ta ja ei ole kunagi armastanud. Isegi sallinud ei ole ta teda.“

„Seda imelikum on see samm.“

„Imelikku ei ole siin midagi. Ma armastasin Martat ja Marta armastas mind, ja et meil üksteise vastu kõige paremad ja tõsisemad tundmused olid, siis häbenesime seda üksteisele tunnistamast, kuigi kumbki seda üksteiselt aimasime. Meie vahekord oli hingelist laadi . . . meie ei rutanud füüsilise

liginemisega . . . Ma leian, ei ole midagi ilusamat, kui tundmused tärkavad ja sa neid kordumata meeleolusid — enne füüsilist lähenemist — pikalt ja ajaküllalt maitsed . . ."

„Noh ja siis? . . ."

„Peeter Vasar ei armastanud Martat. Ta tahtis teda ainult saada . . . nii nagu ta teisigi siin ja seal juhuslikult ehk järjekindlalt oli saanud. Marta ei sallinud teda, Peeter ei jõudnud eesmärgile ja see erutas ta kirge Marta vastu veel enam. See vastupanekust äritatud kirg, mis igal võimalikul ja võimatul juhtumisel väsimata ja täreljätmata peale tungis, pidi tüdrukus mingisuguse uudishimu, võib olla isegi salahirmu ja imestuse äratama: naistele meeldib ju, kui neid „nii väga" tahetakse, olgugi üheks ööks... olgu ükskõik kelle poolt . . .

Jumal seda teab, kuis see juhtus . . . kuid juhtus päris harilik asi: ühel sündsal silmapilgul . . . võib olla raskel sumedal suveööl, kui kuu paistis ja nii palju joovastavaid aroome õhus . . . võib olla mõne pidu tagatipus, kus klaas veini rohkem joodi kui tarvis . . . ühel niisugusel kohasel momendil oli August Vasar Marta Tedre omandanud: naise omandamiseks, kui sellega kiire, jatkub juba mõnest minutist... On tüdruk k o r r a omandatud, tulevad järgmised korrad iseenesest . . . mis tal siis enam hoida on . . . esimest omandamist ei saa ju enam olemataks teha! Tekivad tagajärjed . . . ja siis on veel õnn, kui August Vasar aumees on ja tüdruku kosib.

Nii ongi proua Vasar välja kasvanud ja Marta Tedre ei saanud mulle tulla."

„Kuidas sa oma saatusega leppinud oled?" — pärisin osavõtlikult. Peeter naeratas kurva pilkega.

„Alguses oli raske . . . kuid nüüd võin rahulikult kõige selle peale tagasi mõtelda. Kibedust ei sünnita mitte nii palju naise kaotamine, kui põhjused, kuidas see kõik sünnib. See on alandav. Meie armastasime üksteist, olime üksteisele kui loodud, meie vahel oli kõige tugevam hingeline side ja kokkukõla. Sellel teisel ei olnud Martaga midagi ühist... ainult üks juhuslik, puhas loomalik akt . . . Ja mis sünnib? Tüdruk peab seda juhuslikku kehalikku akti, seda enese ihu häbistamist tähtsamaks kui oma hinge, tundmusi ja unistusi... kui hingelist sidet... See mõjub raskelt ilmavaate peale, sa ei usu enam midagi, maailm on kui porilomp.

Ma naeratasin.

„Sinu lugu ei ole midagi uudist. Hingelised sidemed ei kindlusta sulle kunagi naist. Tuleta meelde kuis õpetab vanaeit oma poega Kitzbergi „Tuulte pöörises": „Rauta ära!" Sinu metood oli vale . . . aga näe, August Vasar hakkas õigest otsast peale, sest et ta naisi tundis . . ."

ÄRAEKSITATUD NAISTEKÜTT

Iga kord kui silman kruntidega sahkerdajat Robert Mäeotsa . . . ühes abikaasaga, on mul imelik tundmus. Ma ei usu omi silmi. Aga midagi ei ole teha: see seal on isand Mäeots . . . ja see seal on proua Mäeots. Kokku on see — abielu.

Õieti on Mäeots enese ette tüüpus. Ülikooli haridusega mats. Meie aja rätsepakunst ei suuda palju järgi aidata: mis Mäeots ka seljas ei kannaks, inimene jääb inimeseks. Kõik haridus ja kultuur, mis õieti on hingeline vara ja mis pidavat varju heitma ka kehaliste vormide ja ilmete peale . . . on üle Mäeotsa läinud kui ane seljast vesi. Tõepoolest, on asju jäädava väärtusega. Lühike vimmas kogu, põnnis — rasvaollusi koondav esimagu ja peened kõverad jalad — need on Robert Mäeotsa juures jäädava väärtusega. Need on ta kandnud keskkoolist ülikooli ja ülikoolist ärisse. Lai, ümarik, isegi heasüdamline nägu, lihava nina ja ringi jooksvate silmadega — see on alati naeratanud kõige üle, mis katsus parandada ja peenendada inimese organismi. Raamatud jäid pähe, nii palju kui seda eksamiteks tarvis. Aga hinge . . . kuis võib hinge puudutada keskkooli traditsiooniline õpeprogramm või ülikooli

rohke tuupimise-materjal. Mäeotsal oli juba alguses kõik selge: raha ja naised. Neid võttes jäi Mäeots Mäeotsaks, nagu ta oli tulnud isatalust. Alguses napp taskuraha ja lugu karjatüdrukuga. Keskkoolis oli elu kallim, rahad suuremad . . . kooliplikad ja paar toaneitsit. Ülikool ja noorus — see tarvitab ilusaid summakesi. Ja naisi on selles eas nii lõpmata palju: küll korteriperenaisi, passijaid, õmblejaid, kooliplikasid, mõni läbemata daam seltskonnast või lihtsalt uulitsatutvus. Raha ja naised — neid ei põlganud Mäeots kunagi: kust see ka tuli, kõik läks tarvis, kõik olid valimata head, sest kõigil oli üks ja seesama meeldiv omadus ja otstarve: rahal kui ka naisel. Kui Mäeots viimaks elust läbi oli löönud, võis läbikäik ainult kasvada. Mäeots oli mõne ajaga jõukas mõjukas mees. Mehel, kel palju raha, on ka palju naisi . . . sinna ei ole midagi parata, need asjad on juba üksteisega sugulased. Ja kui siis Mäeots viimaks abiellu astub . . . niisugune asi peab ka ühel Mäeotsal lõpuks olema . . . või ei pea mitte? . . . siis valib Mäeots muidugi midagi haruldast. Noor, ilus, peen, võimalikult hingeline ja tingimata süütu. Kuis võib Mäeots enesele võtta naise, kes on juba olnud teise oma? Juba paljas mõte selle peale paneb Mäeotsa värisema: abielu peab olema puhas. Nii saab siis neitsi Magda Kobrus proua Mäeotsaks . . . puhta abielu ja eeskujuliku perekonna suhtes . . . Kes julgeb siin naeratada või imestada? Just Magda Kobrused ongi selleks loodud, et saada Mäeotsadele. Neid teisi, kes Mäeotsal juba olnud, võivad võtta teised . . . aga Magda Kobrus on ainult Robert Mäeotsale jumalast seatud . . .

Lugu oleks iseenesest kaunis igav ja harilik, kui meie Mäeotsaga ei oleks istunud ühel õhtul lõbusas seltskonnas ja kell on juba pool kolm. Niisugusel öötunnil muutuvad inimesed kergesti jutukaks ja võivad ootamata intiimseks saada. Ka Mäeots on inimene. Mäeotsal on probleem . . . esimene probleem elus.

„Mis ma pean tegema?" — ütleb Mäeots ja silitab lihava niiske kämblaga mu kätt (pea on tal natuke viltu, nina piiravad sügavad põsekortsud ja silmad punetavalt vesised): „Mis ma pean tegema?"

Ma vaikin, tehes mõtleva näo. Tunnen Mäeotsa ja tunnen ta õrna tundelikku, ülikultuurilist naist ja — vaikin. Ma tean, teha ei ole midagi. Kahe lapse peale vaatamata, mis ta ilma kandnud, on Magda neitsiks jäänud selle juhusliku mehe kaenlas, ta ei ole kunagi Mäeotsa naine olnud, end naisena tundnud, ja ei saa kunagi tunda ja olla. Ja nüüd ei taha ta ka. Mis siin on veel teha?!

Aga Mäeots tahab teha. Mäeots ei saa aru, kuidas see nõnda on tulnud? Kas ei ole tema seesama Mäeots ja kas ei ole Magda seesama tüdruk, kes talle tuli ja oli tema naine. Mis on siis muutunud? Tohib Mäeotsal üleüldse niisugust asja juhtuda?! Ta võib veel täna õhtu kümme naist ära osta . . . On kunagi naine, keda Mäeots tahtnud, pääsenud? Kui Mäeots ise ei kaalunud, siis kaalus raha. Ja nüüd on korraga Mäeots ja tema raha ühe naise ees pankrotis. Kelle naise ees? Mäeotsa enese naise ees! See on kuulmata ja pöörane! Mäeots on valmis kisendama ja märatsema võimetus vihas.

Mäeots silitab oma lihava higise kämblaga mu kätt, joob vahuveini klaasi tühjaks ja seletab: „Eila õhtu tulen varakult koju. Olen tüdinenud neist alalistest joomapidudest, ööhulkumistest... olen tüdinenud isegi ärist. Inimesel peab ometi teinekord olema oma vagune, muretu tund. Ma mõtlen: noor kena armas naine on kodus... ta on ometi millegi pärast kodus. Minus tärkab soov vaikse tasase, puhta perekondliku idülli järele. Me sööme õhtust, suur lamp põleb laua kohal . . . maitsevad road, kena vaikne, mugav ümbrus. Lapsed lähevad magama. Ma olen lõbus, jutukas, Magda on vaikne ja tasane nagu ikka, naeratab teinekord, kui nõudvalt ta otsa vaatan. Olen sellega harjunud, et ta palju ei kõnele, et ta ainult toimetab ja mind kuulab. Mis mul siis neist sõnadest! Olgu vagune, tasane, virk naine . . . nii on see hea . . . väljas, seal leidub ju teisi kui tarvis. Ma näen ja tean: ta on kenam, parem ja puhtam, kui kõik need teised . . . see on minu naine ja niisugune ta peabki olema. Sellepärast ma ta kosisin ja võtsin, et on niisugune. Ma olen hulk aastaid olnud temaga õnnelik, olen maitsenud . . . ja tema oli minuga õnnelik . . . andis mulle mis kohus, tõrkumata, maitstes . . . Meil on kahekesi ilusaid mälestusi . . .

Õhtul võtad enese otse pühalikult riidest lahti... hoopis teistsuguses meeleolus ja tunnetes kui mõnes muus kohas... heidad viimase võimaluseni kõik kõrvale mis segab... ja kustutad tule. Toa ämaruses näed kogu vaiba all: õhelane, abras... valge kitsas kena palg... vabanenud juuksed valgel padjal . . . meeldiv ümarik käsivars . . . Nüüd! — mõtled sa ja võtad ta kõrval aset. Ta teeb tõrjuva liigutuse, ta kaob su käte vahelt . . . sind lükatakse kõrvale. Muidugi on see

nali, mõtled. Sa teed uue katse . . . nüüd märkad, kui tõsi see on. Pean ma siis oma naise juures vägivalda tarvitama!? Ma saan aru . . . naisel võivad teinekord olla tujud . . . Aga on see tuju, kui sa terve aasta juba asjata katseid teed? Kas ma ei ole tema mees? Kas ta ei tunne naise kohuseid? Mis see siis on?“

Ma kõigutan kurvalt ja kaastundlikult pead: mitte selle üle mis sündinud, vaid selle üle, et Mäeots omas lihtsas, „lapselikus“ meeles sellest, mis sündinud, kunagi aru ei saa. Ma lasen teda edasi kurta ja mõtlen samal ajal, kui imelik on elu ja veidrad vahekorrad mehe ja naise vahel . . . Kui võõriti ja põhjendamata.

Ma olen ikka imestanud, et niisugune mees saab niisuguse naise. Aga ta saab . . . ja ka Mäeots sai Magda. See naine ei saa enesele midagi sellelt mehelt, aga ta annab enese siiski. Kõige paremad ja peenetundelisemad naised annavad endid kõige ilgematele ja labasematele naisteküttidele . . . neile, kes kõik kohad läbi püherdanud . . . ja kui pärast küsid põhjusi, siis ei tea nad isegi, „kuidas see tuli“. Aga ta tuli . . . ja selles seisab kogu traagika, kogu veidrus. Ma tean, kõik peavad Magda Mäeotsa pööraseks, kui ta mehest ja perekonnast eemale läheb . . . võib olla, peab ta isegi ennast hulluks . . . ainult ta ei saa enam teisiti. Kuid mina arvan: Magda ei ole mitte siis pöörane, kui ta mehest lahkub ja sellele vaiksele, perekondlikule ning „idüllilisele“ prostitutsioonile lõpu teeb: hull oli ta siis, kui ta Mäeotsale läks.

Ja veel teine idee on mul: selle Mäeotsa lähenemist sallides, sellele — jumal teab mis põhjustel — vastu tulles, on Magda raske kuriteo toime pannud. Oma

puhtuse, ilu ja armsusega on ta Mäeotsa ära eksitanud . . . on ta ühe naisteküti ära eksitanud perekondlikule elule, mis üleüldse ei vasta Mäeotsa kalduvustele . . . milleks Mäeots lihtsalt ei kõlba. Miks ei võta Mäeots neid teisi naisi ja ei vii neid altari ette? Tal ei ole seda tarvis. Need teised naised tunnevad Mäeotsa ja pakuvad, mis tarvis . . . ei tee sellest sidemeid. Aga Magda sidus. Kes on sellest saanud kasu: kas Mäeots või Magda? Kui nad lahku lähevad ja need sidemed käristavad, siis on sellega ka vastus antud küsimuse peale.

„Miks teie ei vasta, herra Puhasorg?" — nuriseb Mäeots ja pakub mulle vahuveini klaasi. Me lööme kokku.

Mis ma võin öelda Mäeotsale niisugusel puhul? Asju, millest ta ei saa aru. Ma tunnen Mäeotsa ja tunnen Magdat, ja ütelda ei ole mul midagi. Nii selge on see, et mõteldagi ei ole midagi. Aga Mäeots mõtleb ja ütleb. Mäeots ei salli seda enam kauem. Ei ole Magda tema naine? Ei ole Mäeots omas majas peremees ja käskija? Veel täna öösel näitab ta, kes on mees ja kes on naine. Oma enese naisele näitab ta täna öösel seda . . . kuldnuppudega seaduslikus abieluvoodis . . . selles voodis, kus Mäeots kuus aastat on saanud oma õiguse, kus kuus aastat on valitsenud perekondlik idüll. „Kas ei ole see nii, herra Puhasorg?"

Muidugi on see nii. Kes ütleb, et Mäeots tarvitab vägivalda, ei — Mäeots läheb ainult oma enese seadusliku naise juurde. Mäeots pakub mulle oma klaasi ja me lööme kokku „perekondliku idülli" terviseks, mis täna öösel jälle jalule seatakse. „Kord

peab majas olema," ütleb Mäeots ja tal on ometi õigus nõuda korda omas majas ja perekonnas.

Keset kõrtsilärmi ja isaste joobunud häälitsemisi kerkib mu silma ette pilt. Ruumikas vaikses toas on kuldnuppudega seaduslik voodi. Ma näen kõhna abrast kogu pehme vaibaga kaetud. Valgel padjal on laokile mustad juuksed, millesse surutud palge ovaal. Vereta huultel vaikne seletatud naeratus. Kuu vaatab läbi akna. Tuul sahiseb kastanites. Naine näeb und. Missugune on küll see unenägu!?

Ja ma mõtlen: naine on ani. Kõik naised on anid. Nad unistavad, igatsevad, armastavad . . . lõpmata võivad nad unistada, igatseda ja armastada. Aga jooksevad võõrale mehele sülle, kes neid lihtsalt taga ajanud. Ainult natuke püsivust — tagaajamises... siis ei maksa kõik unistused ja ihad. Kuue päevaga on nad osava küti võrgus . . . ja kuus aastat läheb tarvis, enne kui arglikult küsitakse: „Kuidas see ometi juhtus". Juhtus, armuline proua, lihtsalt sellel põhjusel, et olite ani!

Mäeots on aga eesel. Sadanded naised on ta käte vahelt läbi käinud, aga veel ei tunne ta naist. Ta on nii rumal, et arvab: kui ma ühe naise kord ära meelitasin, siis on ta alati minu. Iga naine laseb enese võõrast mehest kuidagi ära eksitada, kui see võõras mees teda väsimata tahab ja järeljätmata püüab. Kuid võõras mees ei suuda enesele kunagi võõrast naist pidada . . .

Sellepärast on ka Mäeots oma naise ees pankrott ja teha ei ole midagi. Ja sellepärast ma vaikin.

Meie tõstame Mäeotsaga klaasid ja joome . . . uue elu terviseks . . .

TRAGÖÖDIA

Kord oli Karl, see armastas Siinat, ja Siina armastas Karli. Nende armastus oli suur ja südamlik. Aga Siina armastas ka Eduardi — ja see armastus oli veel suurem ja südamlikum.

Hansu Siina enam ei armastanud.

Kord ütles Karl Siinale: „Aga sina armastad ju Eduardi?"

„Ja", — vastas Siina ja naeratas õnnelikult: „Mina armastan Eduardi?"

„Ja mind?" — päris Karl ja vaatas mõttes aknast välja.

„Ka sind armastan", — vastas Siina ja naeratas õnnelikult. „Sind armastan nagu Hansu mineval suvel."

Õhtul läksid Karl ja Siina teaatrisse, sest Eduard oli maale sõitnud.

Kesköõl sõitsid Karl ja Siina koju.

Nad sõitsid kahehobuse voorimehega . . . nii väga olid nad õnnelikud.

„Ega sa seda Eduardi nii väga ei armastagi" — filosofeeris Karl, Siinat ülejakist vabastades . . . ja tegi asjatundliku näo. „Ta on sinu jaoks jäme ja harimata".

„Ta on põrsas“, — hõiskas Siina ja langes oma punase bluusi ning peenikese hingega Karli tärgeldatud rinnale. Kell oli viis minutit ühe peal.

Kell kolm ütles Karl: „Nägemiseni!“

Siina saatis ta eeskotta öösärgis.

Karl sammus pikkamisi kodupoole. „Kena asi, et Eduard teinekord sõidab maale.“

Eemal kumas laterna rasvane tuli.

Linn magas, ainust voorimeest ei olnud näha.

Hallid vaikivad majad venisid kahel pool uulitsat, kui read korda seatud trükisõnu.

Nende keskel eksis üksik komma ja otsis õiget kohta.

See komma oli Karl, õnnest ja öösisest külmast kõver.

Järgmisel päeval tuli Eduard maalt . . . ja kahe nädala pärast pidas Siina temaga kihlusi.

Kui Karl kihlakaardi sai, luuletas ta salmiku, mis ajalehe kirjavastustes ristiinimeste hirmutamiseks ära trükiti, ja laskis enese õnnetu armastuse pärast maha... kuulutada — Ella Varsakabjaga.

Sellest väiksest üllatusest, mis kord . . . viis minutit ühe peal... juhtus, sai Siina Jumala ja emand Meyeri abiga õigel ajal üle.

Ta kinkis Eduardile ta esimese poja seadusliku korra järele.

Pühas ristimises pandi talle nimeks Herman Ottokar.

Karli tunti Eduardi perekonnas kui paremat majasõpra... ja Eduard tuli sagedasti väga hilja koju... välistel põhjustel.

PATT

Lehitsen igavuse pärast elatud päevade intiimseid lehekülgi. Elatud päevad — need on nelja tuule poole laiali kantud katked inimesest. Varjudeña hiilivad nad järele, need inimese muinasjutuks saanud trabandid.

Tuleb meelde naine, kes mind armastas. Võib olla polnud see armastus, võib olla oli see midagi muud. Aga kindel on — ta tahtis mind ja tegi kõik, et mind saada. See läks tal ka korda — esimest ja viimast korda.

Ta oli tugev — nimega Emilie. Sellel ajajärgul — ma olin veel õige noor, meeldisid mulle tüseda kondiga naised ja ma jäin liha külge rippuma üürike aeg.

Raudteejaamas kohtasin ta esimene kord. Seisin seal päevavargana, silmitsedes juhusliste reisijate sõidust tüdinenud, pesemata nägusid. Ta astus mu juurde, naeratades ja palus, ma juhatagu, kust saab hobuseid: tal sõita kakskümmend versta maanteed. Juhatasin mis teadsin. Tänas, punastas põhjuseta. Ta silmades, mis minu omadesse süvenesid, oli kuum, ihar ilme. See erutas mind. Mul oli tundmus: selle naisega tahan pöörane olla.

Kandsin ta iharat pilku kui sala pattu südames. Üks teine juhus, mitte tähtis jutustamiseks, tegi meid tuttavaks vormilikult.

Vahetasime kirju, aga ei näinud üksteist kaks aastat. Kirjutades kasvas me kirg ja ma tundsin enese olevat selle tüdruku paelus. Ta oli mulle tähtsam kui kõik teised, kes mulle meeldisid, ja elukutsest tingitud eemal olek sünnitas vaeva mulle ja talle.

Viimaks ei pidanud mu ergud enam vastu: otsustasin sõita. Ma sõitsin — ja olin pettunud. Kui võõras ja kauge oli mulle see tüdruk, keda olin palavasti ihaldanud kirjalikult. Mis oli mul selle tüdrukuga tegemist, kes kord raudteejaamas ajanud minuga asjalikku juttu hobustest. Ta silmades oli nüüd tasane õnnis läige, mida ma ei tundnud ja mis ei olnud kui mulle. Alles silmapilk, kus ta millegi üle punastas, tundus tuttavana: see oli kui ühe kustunud kire mäletatav kuma.

Pettunud ja rõhutud tulin tagasi, seisin elu ja iseenese kui rumala mõistatuse ees ja sülitasin viha ja imestuse pärast.

Jälle läks paar aastat mööda. Siis tuli tüdruk mulle järgi. Ta ei ütelnud seda, see ei sündinud „vormilikult", aga ma tundsin — mulle oli järgi tuldud. Emilie põles, ta oli viimse verepiisani leekides. Mis pidin temaga tegema? Ma sõimasin ennast, aga temast oli mul kahju.

Me istusime kodus, kõndisime uulitsal ja istusime jälle kodus. Targemaks me sellest ei saanud. Me jalutasime pargi kõnniteedel ja ütlesime lauseid: ühedel oli natuke mõtet, teistel ei olnud sedagi. Ronisime mäest üles ja tulime jälle alla. Ta viis mu

kõige salajamaisse ja varjatumaisse paikadesse mis kui loodud on mitmesugusteks õrnusteks. Aga midagi ei sündinud. Ta oli lõbus ja vallatu, ta oli kurb ja vaikne, ja iga meeleolu nurus: võta mind — kas sa tahad mind nii või teisiti. Aga ma ei tahtnud teda nii ega teisiti. Ma vilistasin ja kõndisin — käed sügaval palitu taskus. Oli sügis ja lehestik kolletas.

Kui ta üksinda kitsast rada mäeveerule ronis, jäin alla istuma, vaadates tüdinuna talle järgi. Mis kasu on neist ümargustest puusadest ja noorest kehast, kui nad mind selles tüdrukus ei meelita. Imelik loogika on inimese tundmustel.

Nüüd oli ta mäe rinnakule jõudnud ja sirutas hingeldades oma paenduvad käsivarred alla. Ta rind tõusis ja vajus ja ta rippus seal kui küps vili. Ma panin tähele, et Emilie vähe kõhnemaks oli jäänud, kui esimesel tutvusel, ta oli pihast saledam ja palgest ovaalim — ja see oli nüüd minu maitse. Aga siiski — ta oli ja jäi mulle kaugeks ja vööraks. Ma istusin tuimalt omal pingil, otsides vabanemise teesid. Selle naise alandlik, appi hüüdev kirg oli mulle koormav, see äratas ainult kaastundmust ja mu kaastundmus ta vastu alandas teda mu silmis.

Õhtust sõime restoraanis. Joodud veinist sain ma lõbusamaks. Ta naeris ja suudles mind, mulle oli see ükskõik. Nagu pime laternapost seisin ta elutee käänakul, tumm ja sirge. Hiljem viisin ta koju.

Hommiku vara pidi ta rongi peale minema ja ma soovisin talle külmalt head ööd. Ta vaatas mulle abitult otsa, ta huuled liikusid, aga sõna sellest ei saanud. Ma astusin oma tuppa ja heitsin voodisse. Seadsin küünla sängi kõrvale lauale ja lugesin pooleli

jäänud romaani. Selle põnev käik ja tihe meeleolu nõidus mu mõneks ajaks.

Siis kuulsin arge pehmeid samme, käsi vajutas ukse rauale. Emilie seisis lävel . . . öösärgis.

Ta tuli mu voodi äärde, alandlikult kui koer, kes kardab et teda lüüakse. Ta istus mu voodi servale ja käsa näole surudes nuttis ta tasa, õlgadega tõmmeldes. Ta suur must juuks oli lahti ja küünla tule pehme helk värises ta valgel soojal rinnal.

Ma panin raamatu käest, ajasin enese istukile ja võtsin ta — külma rehkendava rahu ja iroonilise pilguga. Ma võtsin ta, alandliku ja nuuksuva — toore, hoolimata pöördega, nagu hilist ettenägemata tööd, mis unerahu segab, kuni see valmis ei ole. See ei olnud armastus, see ei olnud kirg, see ei olnud isegi lääge kallistus, millega omandatakse lõbunaist taksi järele. Ma viskasin talle oma süle — nagu näljasele koerale visatakse kont.

Silmi tõstmata lahkus ta mu toast, niisama alandlik ja lõtv. Kumbki ei lausunud sõna.

Hommikul oli ta jumalaga jätmata kadunud. Meie teed ei ole enam kokku puutunud. Misjaoks ka?

HARJUMUS

„Oled sa nüüd õnnelik?“ — küsisin sõbralt Kaldamäelt, temaga mitmeaastase lahusoleku järele linna pargis kokku saades. See oli koht, kus me varemgi armastasime jalutada. Kuulsin tuttavatelt et Kaldamäe elas nüüd Hermine Lepikuga. Ta oli omal ajal selle naise pärast pöörane, kuid viimane pidas teist paremaks ja Kaldamäe jäi kõrvale. Hiljem tahtis saatus, et nad üksteist jälle leidsid.

„Õnnelik . . . nii küll . . . seda peaksin ma ju olema.“ Kaldamäe naeris väsinult ja umbusklikult. Ma jäin valvele.

„Sinul, vennas, ei näi asjad korras olevat“, — usutasin ma. Me olime üksteisele alati avaldanud, mis südame peal kipitas. Ka nüüd lootsin Kaldamäe poolt avalikkust. „Mis sul siis veel puudub, sa oled ju eesmärgil?“

„Tule“, — ütles Kaldamäe ja viis mu kaskede all olevale pingile. Me istusime. Kaldamäe pühkis rätikuga otsa, köhatas ja jutustas.

„Sa tead ju minu lugu Herminega. Ma armastasin teda ja ka tema ei olnud minu vastu halb. Kuid mul oli võistleja . . . osavam ja kardetavam kui mina. Peale selle oli ta, mida nimetatakse „heaks

partiiks". Vanemad käisid tüdrukule peale . . . ja siis lõppes, nagu sa tead. Ma jäin üksi, raskes meelehärmas . . . elu oli purustatud. Elasin kasinatest mälestustest, kus Hermine mu vastu hea olnud. Kõige rohkem elasin aga armukadedusest. Ära naera, kui armu ei ole . . . siis võib ka armukadedusest elada. Ma vihkasin ja põlgasin seda naist . . . ma kujutasin enesele pilte ette, kuidas ta nüüd teisega on . . . kõige intiimsemaid pilte . . . See äritas mind . . . mul oli enesest kahju . . . ja Herminet pidasin ma halvaks. Ma pidasin Herminet mu elu purustajaks . . . ta oli kui minu võlglane. See trööstis mind, et keegi on jäänud sulle võlgu . . . et keegi on sinu ees maksujõuetu ja kelm. Neis tundmustes sai mu elu sügavamaks ja intensiivsemaks. Peaasi, et inimene sügavalt tunneb . . . olgu see armastus . . . olgu see kadedus, viha ja põlgtus . . . need kõik on tundmused, nad panevad inimese liikuma, elama.

Ma ei unustanud seda naist, ei otsinud uusi sidemeid teistega. Ma istusin oma purustatud õnne varemetel ja audusin mõtteid, urgitsesin mineviku kallal. Nii mõndagi sai mulle hiljem selgeks, mida omas naiivsuses seekord ei uskunud. Ja, see oli üks segane, halb asi. Ma tuletasin meelde juhtumisi, kus Hermine minu vastu hea olnud, kus ta mulle lubas väikseid õrnusi . . . tuletasin meelde ta selgeid, süütu silmi . . . ta huuli, mida ta lubas teinekord kasinalt suudelda . . . kogu ta olekut, mis kõneles süütusest, aususest ja headest kombetest . . . See kõik oli olnud pettus, vale, äraandmine. Ma teadsin nüüd: samal ajal, kui ta mulle lubas neid karskeid, kasinaid õrnusi . . . samal ajal, kui ta mulle esines

süütuna, vooruslikuna ja tõrkjana, oli ta juba teise oma. Nende selgete puhtate silmadega . . . nende väiksete kasinate õrnustega minu juures läks ta . . . otsekohe teise juurde ja andis talle kõik . . . viskas enesest kõik, mis mina temas armastasin ja austasin ja heitis enese teise kaenlasse . . . sellel samal päeval veel . . . võib olla juba mõne tunni pärast! Kui kibemagus oli seda äraandmist, seda ülbet pettust meelde tuletada . . . kui erutav oli maitseda seda variseerlikku enesejagamist kui kindlat, kõikumata fakti. Niisugune oli tema . . . kuidas ma teda põlgasin, vihkasin ja armastasin! . . Ja kui ta juba selle teise naine oli, kujutasin enesele ette, kuis ta tema majas elab, teise eest hoolitseb, lahkusi ja õrnusi avaldab, voodit jagab . . . ikka nendesamade puhtate selgete, truude silmadega . . . silmadega, mis mulle kord andsid tõotusi . . . see oli põrgu . . . kuid põrgu, milleta ma ei võinud elada . . . need mõtted ja kujutused olid nüüd minu pühapäevalikud meeleolud. See täitis mulle keelatud ja teisele kingitud õnne aset. Ma maitsesin täie sõõmuga oma traagikat.

Kadedus, piin, põlgtus ja vaen selle naise vastu sai nõnda minu elu sihiks . . . nii armastasin ma teda nüüd ja ei suutnud unustada. Need tunded närisid mu iseloomu kallal, jättes sinna sügavaid jälge, need tunded muutsid mu ilmavaate ja elust arusaamise. Ma olin apaatiline, hing täis kibedat irooniat, umbusk kasvas inimeste vastu, ma sain ükskõikseks, miski mind enam ei üllatanud. Minu silmis olid kõik inimesed kelmid ja kõrilõikajad ja ma tundsin sellest kirjeldamata lõbu, et maailm üksainus suur hullumaja on. Kõige suurem lõbu oli aga enesepiitsutamine. Mina olin see kõige suurem

narr ja eesel selles hullumajas. Oma jumalad kiskusin ma maha nende troonidelt, oma ideaalidelt kiskusin seljast viimased hilbud, ja naersin neid nende alasti olekus . . . see kõik oli ju pettus! Nii olin enese elu sisse seadnud, nii pidi see kestma otsani. Oli silmapilke, kus ma isegi kahjurõõmu tundsin, et Hermine mind oli petnud, et ta teise kaenlas viibis, et mul õigus ja võimalus oli teda hirvitada ja põlata . . . ja tema isikus kogu ilma. Niisugune anarhist olen ma nüüd ja need olid minu tundmused selle naise vastu.

Kujuta enesele nüüd ette minu seisukorda, kui ühel päeval Hermine mulle koju tuleb. Ta on mehest lahus . . . ei taha temast enam midagi teada . . . Ta on eksinud, ta on ainult mind armastanud ja armastab ka praegu . . . see tundmus minu vastu on ainuke, õige ja puhas! Ja mina? Ma armastasin ju. Kõik mu märatsemised ei olnud ju muud midagi kui armastus . . . armastus, mis nälgis ja selles näljas tarvitas seda, mis kättesaadav. Ta pidi ju midagi närima, mingisuguseid aseaineid. Ja nüüd tuli Hermine ise. Ma olin õnnest segane, mu pea käis ringi . . . kõik keerles kui kaaoses. Kaaoses, millest sündima pidi täht: uus elu.

Nüüd oleme juba kaks aastat abielus, kuid minu sisemine ilm on ikka veel kaaos. Täht, särav, kindlate joontega ilmakeha, ei taha ega taha sündida. Umbusk ja vaen on mu aastate kestes üdini läbi söönud. Trotsist ja tasumisehimust olin ma elanud, kadedusest ja painavatest mälestustest, äraandmise piltidest tundsin ma kiima . . . kõik mis hea ja aus, olin eneses ära hävitanud, sest oma ümber ei näinud ma neid väärtusi ja ma pidasin seda üleliigseks ja

narruseks. Ma olin harjunud maitsma oma õnnetust ja kiima tundma võltsist ja pettusest. Kogu mu ergukava oli rikkes, ta reaktsioonid kandsid patoloogilisi märke. Selle mürgitud hingelise bagaasiga pidin ma nüüd tagasi pöörama Hermine juurde . . . teda jälle uskuma, armastama ja jumaldama, nagu kord. Kas ma olin veel see inimene, nagu kord . . . ja kas temagi oli veel seesama. Ma ei uskunud seda . . . ei saanud olemataks teha, mis vahepeal olnud. Endist mind ei olnud enam ja Hermine ei olnud ka enam seesama. Uued inimesed olid kokku sattunud ja need uued inimesed sidusid endid nende vanade lepingutega, mis ammu saanud olematuks.

Sa küsid, kas ma õnnelik olen? Ma peaksin seda olema . . . ma armastan ju teda! Aga mu tundmustel on parandamata tõbi sees . . . neid kõrvalmaike ei saa hävitada. Mis mul siis puudub? Midagi ei puudu mul: kõik, mis üks naine pakkuda võib, on mul. Aga ma ei saa seda vastu võtta, nagu tahaksin, nagu peaksin. Mu vaen ja põlgtus on suuremad ja tugevamad kui need ärakägistatud õrnused. Ma ihaldan teda . . . kuid mitte seda naist, keda kord jumaldasin . . . kellest uskusin kõike head ja ilusat . . . ei, mu ihk saab tiivad neist mälestustest, mis mind piitsutasid aastad aastate järgi . . . ma omandan ta armukadeduses . . . kui naise, kes teisest mehest paljaks riisutud, häbistatud . . . Ma võtan ta, hambad risti . . . mu kallistused on kui kättetasumine ja kohtumõistmine selle mineviku pärast. Ja tema . . . ta tunneb muidugi, et ma ei saa unustada seda minevikku . . . ta püüab kõigiti seda minevikku olemataks teha . . . vähendab seda ja on minu vastu kümnekordselt hea. Kuid mis tähendab

see headus? Kui ta ka sajakordne oleks . . . kes teeb mulle selgeks, et see kõik pettus ei ole . . . et ta niisama hea, võib olla, paremgi oli selle teise vastu . . . ja et ta kord minu juurest niisama ära ei lähe, kui ta ära läks selle teise juurest . . .“

Kaldamäe vaikis. Ta pühkis rätikuga üle otsa ja suu kõverdas mingisugust naeru. Tuul sahistas kase lehtedes.

„Võib olla, aastate kestes, saan oma vana tasakaalu tagasi. Kuid nii, kuidas see seekord oleks võinud olla . . . nii ei ole see küll enam kunagi. Elu on mu ära purenud. Ma olen kehaliselt ja hingeliselt rikutud inimene.“

Ma mõistsin. Kaldamäe oli harjunud vihkama, põlgama ning kibedust tundma. Õnnelik olla — oli talle nüüd võõras, raske ning koormav.

ROMAAN

1. m a i l 1906.

. . . Helmi on õige huvitav tüdruk . . . Ma katsun talle läheneda. Ehk saab asja . . .

13. j u u n i l 1906.

Pagana tüdruk . . . Pealtnäha mitte sugugi tõrgas . . . Olevat teisel nii mitmed romaanid olnud . . . On mu vastu viisakas ja sõbralik. Aga see on ka kõik . . .

2. j u u l i l 1906.

See tüdruk on hull! . . . Mis ta enesest siis õige arvab?! Noh, mina juba nalja ei mõista . . . Maksku mis maksab, ma pean ta saama . . .

24. a u g u s t i l 1906.

Poolteist kuud olen jannanud, targemaks ei saa. Et tüdruk nii kaua vastu paneb, on lihtsalt hull! Niisugust asja ei ole mul veel juhtunud . . . Eila

õhtu . . . kedagi ei olnud lähedal . . . suudlesin teda vägisi. Ei lubanud minuga enam sõna kõnelda. Noh, eks me näe! Kes seda usub, mis tüdruk rumala peaga teinekord ütleb ?!

4. septembril 1906.

Helmi lubab end mõnikord „pool nalja pärast suudelda“ ja ütleb siis, ma olevat narr! Mis läheb see mulle korda mis ta ütleb . . . peaasi kui ta aga vastutulelikum on. See päev ei ole enam kaugel, kus ta täiesti võtan. Mind huvitab, kas ta veel neitsi on? Vaevalt küll . . .

29. septembril 1906.

Ta vastupanek teeb mu pööraseks, ma olen ta pärast hull! Ta lubab küll juba mõndagi . . . aga siis on ta jälle kui puuga pähe löödud . . . ära mine ligigi . . . Ühel õige sündsal ja kaua etteplaanitsetud juhtumisel tegin otsustava katse . . . midagi ei ole peale hakata! Kardab ta last? Niisugustest asjadest saab meie päevil iga tüdruk üle . . . „Ma ei taha!“— see on kõik. Kas niisugune pöörane tüdruk õige aru saab mis ta tahab? Ja kuidas ta teistega tahtis?! Ta ei ütelnud selle peale sõnagi. Ma ei ole enam mees, kui ma tüdrukut ei saa . . . varem või hiljem, aga ta peab minu oma olema! . .

10. oktoobril 1906.

Ma ei ole talle enam hingerahu andnud . . . Nii mitu uut katset läksid nurja. Kuid mida rohkem neid

nurja läheb, seda tormisemaks ma muutun. Ma pean ta saama, mingu kas või maailm uperkuuti! Niisugune väänkael!!!

15. oktoobril 1906.

Eila õhtu oleksin ta peaaegu saanud . . . Ühe pilgu nõrkes ta . . . ma tegin kõik, mis mees võib ühe silmapilgu jooksul. Aga ära käänas enese, saatan! Niisugune libu!! Aga seda ma ütlen, järgmine kord ta enam ei pääse! Olen ma ta narr!!?

27. oktoobril 1906.

Ta hoiab minust silmanähtavalt eemale . . . kardab mind . . . See ei aita midagi. Tal on eneselgi selge, et kui ta veel kord kätte juhtub, siis on aamen! Juba see, et ta mind kardab, näitab, et ma võitnud olen. Kõik on ainult aja küsimus . . . paraja, sündsa silmapilgu küsimus. Siis on meie uulitsal pidu . . .

1. novembril 1906.

Käes!!!

Eila õhtu omandasin ta . . . Küll punnis vastu . . . aga ma tundsin kohe alguses, et ta enam ei pääse . . . ja ta ise tundis seda ka. Ära on see tüdruk mu tapnud oma meeletu tõrkumisega . . . kuid seda suurem on nüüd mu saak. Ma olin kui tule meri . . . Nüüd ei ole enam midagi: kuhu ta enam läheb . . .

Üks asi üllatas mind: ta oli — neitsi. Kahekümnekuue aastane neitsi . . . seda ei ole mul veel juhtunud!!!

14. detsembril 1906.

Ta hoiab ka nüüd juhtumiste eest . . . aga kui juhus on, siis ei keela enam tõsiselt. Ma leian ta on tubli tüdruk . . . ta on rohkem väärt kui need teised. Natuke sikutad, juba on nad sul kaenlas. Aga tema . . . See juba igamehele kätte ei anna!

27. detsembril 1906.

Helmist saaks tubli ja truu naine, kes ta kord võtab . . . Või . . . võtan ma ta ise ära . . . Niisugust nalja ei ole ma seni veel teinud. Aga teist niisugust on küll vaevalt leida . . .

28. jaanuaril 1907.

Lood on niisugused, et peab otsustava sammu astuma. Lapsest saaks ju ka lahti . . . aga Helmi ei taha seda miski hinna eest. Ma ise mõtlen ka: mis ma ikka ilma mööda ümber aelen. On naine kodus, elu rahulisem ja jooksmist vähem: kellel sellest aja raiskamisest kasu!

Nii siis: ma võtan ta ära. Helmi on tubli tüdruk ja mind väärt. Teist niisugust ei ole mul olnud. Olgu siis . . . mis seal teha!?!

24. veebruaril 1907.

Mul nüüd noorik kodus. Peame mesinädalaid. Tõtt öelda . . . oli teistsugune ettekujutus neist mesinädalatest. Helmi on nii tagasihoidlik ja vaikne . . .

Ja ka mina ei leia midagi uudist. See tuleb vist sellest, et meie mesinädalad olid juba . . . enne pulmi.

5. juulil 1907.

Ma sain täna isaks. Poiss kui purikas. Või siis minult oligi teist oodata!? Järgmine võiks olla tütar . . .

Õieti on see rumalasti sisse seatud, et naine mõni aeg enne kui ka pärast sünnitamist ei kõlba armastada . . . Või on see lihtsalt näpunäide, et nüüd on mehel aeg võõra kopli peale vaatama minna!? Tõepoolest . . . kuidas ma selle peale juba varem ei tulnud?!

7. septembril 1907.

Helmi ütles, et ta selle jaoks enese alles nõrga tunneb olevat . . . Tema oma asi. Eks ma katsu siis ise oma käe peal . . . On ju teisi, kes mitte ei ole nõrgad . . .

15. oktoobril 1907.

Imelik, et meil Helmiga nii vähe ühtmeelt on. On see siis minu süü, kui ma seda väljast pean otsima, milleks kodus ei leidu mõlemale sündlikku silmapilku. Mul ei ole ju selle vastu midagi . . . vahel ka natuke ilma vaadata. Aga mees tahab teinekord ka kodus mees olla . . . milleks see naine siis kodus, kui alati pead välja minema otsima.

Mis otstarbel ma siis naise võtsin . . . Kas mitte praktilik olles: väljas ümberjooksmine on kulukas ja aega raiskav . . . ei sünni ka alati tõsisele mehele.

24. oktoobril 1907.

Nüüd on sarvik lahti! Helmi ütles, tema ei pea minu vastu enam mingisuguseid kohustusi. Ta ei saavat sellega enam toime. Ma olen kui puuga pähe löödud: kuidas see siis on tulnud. Tema ei tahtvat mind!?

Kuidas ta siis seni tahtis? Kes teda sundis mulle tulema, ta tegi seda ometi iseseisvalt ja vabatahtlikult. Ta armastas mind, ta andis enese mulle . . . vägivalda ei ole ma kunagi tarvitanud. Ta pidi mind armastanud olema . . . meil on ju laps . . . niisugused asjad ei tule pühast vaimust . . .

11. juunil 1909.

Meie oleme lahutatud . . . Ta salgas kõik, mis meie vahel olnud . . . kõik olevat olnud eksitus . . . Õige kena eksitus: armastada meest, temaga abiellu astuda, teda isaks teha . . . ja hiljem öelda: ma olen eksinud. Andku jumal talle ja mulle palju niisuguseid „eksimisi“.

Ma olen siis jälle vaba . . . ei ole paha!

Salme on huvitav tüdruk. Ma katsun talle läheneda. Ehk saab asja . . . Naised on ju kõik „ekslikud“, vähemalt alguses . . .

HARGUNUD SÕLM

See siin ei ole muud midagi kui simapilgu ülesvõte Villem Ärnitsast teaatri jalutusruumis — sellel melankoolilisel sügiseõhtul . . .

Lugu oli nüüd nii, et Villem Ärnits oli kord armastanud — kaunis ammu. Tähtis on, et ta sellest ammusest armastusest veelgi unistab. Kõigil on selge, et see oli üks haruldane armastus — mis oli esimene ja jäi viimseks . . .

Selle imeliku armastusega seisabki Villem Ärnits ühel melankoolilisel sügiseõhtul teaatri jalutusruumis ja ootab. Viis aastat on mööda, kui temast lahkus Hilda Sagar. Viis aastat on Hilda Sagar — proua Ellerhein. Ja täna õhtu tuleb ta teaatrisse . . . Ja viibib jälle neil mail. Ta tuleb teaatrisse, mille jalutusruumis seisab ja ootab Villem Ärnits.

Villem on muidugi kõigest üle. Juba ammu. Need tundmused on kokku köidetud ja kõrvale pandud — igapäises elus ei puutu nad näppu. Aga nad on olemas. On tarvis ainult väikest puudutust — ja nad matavad Villemi oma alla. Seda Villem kardabki ja sellepärast väriseb ta . . . Jumal küll . . . see jällenägemine . . . mis sünnib nüüd!?

Villemi kujutuses seisab noor elurõõmus tüdruk. Suured hallid silmad, roosipunane suu, mis nii rõõmsalt naeris, heledad „kullakarva“ juuksed . . . midagi värsket, kasinat, midagi „inglilikku“ on kogu selles olemuses. Kui sale, kerge ja nõtke oli see keha . . . kui õhulik ja hõljuv. Need on tüdrukud kes mõjuvad hingeliselt. Villem mäletab, et Hilda oli unistanud isegi tantsijanna elukutsest. Temas oli kunstniku verd . . . ja tuleviku perspektiivid, mis ta ühel intiimsel silmapilgul Villemi ette laotanud, olid laiad, kauged ja kõrged . . . kuhu ei lenda küll need hingelised noored tüdrukud oma kerge apra kehaga!?

Võõras naine ilmub ukse lävele. Villem silmitseb teda iroonilise muigega. Kui kauge ja vastupidine on see kuju — Villemi unistusele. Madal ja paks. Pihata, ülevalt alla ühest tükist. Kuidas ta ühelt jalalt teisele taarub, kui nuum-ani. Ümarik jumeta, ilmeta nägu. Lõug ripub alla mitmes vaotuses, kui oleks ta nõrgast saiatainast. Kogu kuju — söönud rahulolemise ja rahuldatud kirgede kehastus. Kui ta pöördub, siis pöördub kogu kehaga, nagu seisaks ta mingisugusel keerdrattal. Mureta elust, heast apetiidist, sulepatjadest ja vedrumadratsist õndsaks läinud kodanline naine . . . õhtuses teaatrikostüümis, mis koomilise abitusega püüab kokku võtta ja kontsentreerida laiali valguvaid naiselikka vorme. Nii liigub ta laisalt, apaatiliselt Villemi poole. Sügava rinnalõike taga võbiseb midagi vormitut ja kinninööritut. Tõstab silmad Villemi poole üles: hallid, segased, palgete vahele uppuvad. Veretud lihavad huuled tõmbavad magusale naerule. Suur tugev voltides valge käsi sirutab end Villemi poole. „Tere,

herra Ärnits! Missugune juhtumine — ma olen otse segane . . . ootamatusest."

Villem võtab pakutud käe . . . Hilda Ellerhein-Sagara käe . . .

See sündis ühel melankoolilisel sügiseõhtul, kui Villem Ärnits seisis teaatri jalutusruumis ja ootas oma — esimest armastust . . .

LAPS

Loore oli tundeline ja poeetiline natuur.

Ta kirjutas päevaraamatut hea stiiliga . . . ja luuletas salaja.

See tähendab, ta ei luuletanud salaja: kõik teadsid, et Loore luuletab, Loore ise jutustas seda igaühele, ta luuletavat salaja.

Ainult keegi ei teadnud, mis luule see on: Loore ei lugenud kunagi omi salme ette ja trükis ei ilmunud nad ka.

Sest Loorel oli ilmavaade. Peale selle oli Loore ka tundeline ja kallihingeline natuur.

„. . . Et inimesi leidub, kes omad paremad, pühamad ja ilusamad unistused . . . hinge intiimimad värinad avaliku kaubana turule saadavad . . . see on pöörane! See on enese hinge profaneerimine! Mina sellega küll toime ei saa."

Minul oli selge: Loore on dilettant. Dilettantide parem voorus on, kui nad häbenevad omi halbu luuletusi ja ei vaeva omi ligemisi niisugustega.

Ma ei vaielnud Loorele vastu: hoidku igaüks omale, mis talle püha ja intiim.

Aastad läksid. Loore sai mehele.

Kui me üksteist jälle kohtasime, oli Loore õnnelik ema. Tal oli laps ja ta ei varjanud seda kellegi eest. Ta oli isegi õnnelik ja uhke oma last näidates: see oli armas kena, kõigiti kordaläinud laps.

„Teie olete siiski oma luuletusi ilmutama hakanud“, tähendasin imestusega.

„Mis te ütlete!“ — hüüdis Loore: „Te näete und!?“

„Mitte sugugi!“ — tõendasin tõsiselt, väikest Looret põlvedel kiigutades: „Teie laps . . .“

„Taevas! Mis sellega siis on?!“

„Teie esimene luuletuskogu . . . turule tulnud. Hiljem järgnevad ka teised. Olete oma ilmavaate siiski muutnud!?“

Loore tegi suured silmad.

„On siis midagi ühist selle . . . ja teise vahel?!“

Ma naeratasin võidurõõmsalt.

„See laps siin on teie avalikult väljapandud poeem. Kõik neitsi Loore paremad unistused ja proua Loore naiselikud üleelamised on saanud selles lapses nähtava vormi. Kui ma selle avaliku lapse peale vaatan . . . tean ma teist nüüd kõik . . . seda kõige intiimimat, mis ühel naisel üleüldse võib olla . . .“

Kui ma ära läksin, andis proua Loore mulle kimbu vanu käsikirju „läbivaatamiseks“. „Ehk on neis siiski midagi millest teisedki rõõmu võivad tunda.“

Ma vastasin kirjalikult:

„Visake need ülearused paberilehed lähemasse ahju ja tooge selle asemel pea üks tubli poiss ilmale.“

ÖÖ

Mis see kumardub üle musta magava maa? See on öö oma ämarate silmadega. Pingil, mändade all, istub inimene. Ta on noor, mõtlik ja väsinud.

Männik magab mäe harjal. Madal luht all on hõbetatud aurudest. Taevas on must nahkhiire tiivulisist pilvist. Küla koerad hauguvad ja maanteel logiseb raudtelgedega vanker.

Ränk, ärev päev on ära surnud, ta on saanud ei millekski. Tõeline elu oma tormide ja karmustega, oma lootuste ja pettumustega on vajunud alla maa. On langenud alla kui koorem mitte enam kanda jõudvalt, tuimaks väsinud turjalt. See seal on isamaa ja see oli kord vabadus . . . See seal oli võitlus, oli võit ja allajäämine. Kuhu on kadunud karm päev, mis annaks aru? Või hirvitaks ta vastu — varisenud õhulosside varemil? Kumardu, öö, üle musta magava maa! Tuku, ilmetu öö, oma uniste ämarate silmadega! Pingil, mändade all, istub inimene. Tal ei ole isamaad, tal ei ole kodu, tal ei ole midagi. Võõrad koerad hauguvad külas, ja see ei ole tema vanker, mis logistab maanteel läbi öö.

Karmi päeva suured shestid, helgete päevade väiksed mured — nad on saanud mõttetuks öises

muinasjutus. Inimene saab lapseks, et kuulda ja mõista öö muinasjutte. Ta vahib ämarikku sissekäändud silmadega, tal ei ole muud tarvis kui natuke iseennast. Seda iseennast mis ununud ja ära kägistatud päisetes kainetes toimetustes.

Päeva sinine viha on taganenud mustade metsade taha. Meelehärm on saanud hõbedaseks uduks üle madalate luhaheinamaade. Pettumused on ainult kumer taevas, mustade nahkhiire tiivuliste pilvetega — sellest on õhk soe ja sume. Kummuge lähemale, soojad sumedad pilved üle inimese peaaju! Uinutage ta unelaulule, painake ta palvetustele, sõtkuge ta liiva sõmerasse mõtlikkude mändade all! Isamaa, vabadus, kodu mis kaugel kasvab ja kangub . . . mis teab sest inimene sumedal suveööl . . .

Ainus akkord heliseb inimese hinges — armastus. See on armastus, mis kumardub üle musta magava maa — armastus ämarate, ihkest looritud silmadega. See on armastus, mis hõbetab madalad sooheinamaad ja ripub alla nahkhiire tiivulistest pilvist. Raudtelgedega armastus logiseb kõveral maanteel ja küla koerad hauguvad talle järele armastuse pärast. Ükskõik, kelle armastus see on, kas oma või võõras, aga ta on ja sellest elatakse hommikuni.

Mis sellest, et üksik mees istub südaööl pingil, mändade all ja tal ei ole kodu ja isamaad. Seal kaugel, magava silmapiiri taga on temalgi oma öösine unistus ja muinasjutt. Naise käe, suu ja silmade vangis kumardub ta üle liivasõmera, kuni öö unine kämmal sulub jahedalt ta kastese palge ja ta teadvus kustub mändade viimase kohinaga — enne kui tõuseb uue päeva karm ja armuta päike.

VERIPUNASED PÄRLID

Saatus — keeruline, mitmekordne elu paratamatuste ahel, oli neid lahutanud. Kui nad üksteist leidsid, oli juba hilja. Naine oli teise oma, lihaga teise liha külge seotud, ja tal ei olnud enam valida. Nende teed läksid lahku . . .

Aga naine teadis — tema on kunstnik. See mees on kunstnik — õnnelik inimene, kes oma hinge traagika võib ja peab kinnitama paberile kui igaviku märgi. See suur armastus ja veel suurem õnnetus — kingib ilmale ühe surematu teose . . . võib olla mitu surematut teost . . .

Elu on nurja läinud, elust on saanud varemed. Kuid neil varemetel tärkab muinasjutt. Mehe tundmused kristalliseeruvad kunstiks, milles nende nurjaläinud elu ja armastus säravad kalliskividena igavesti. Elu varemetest saavad ajast piiramata väärtused ja tema, naine, on selle põhjus — mehe sule all sünnib ta uuesti. Missugune õnn — tunda end suure kunstniku inspiratsioonina . . . kunstniku, kelle ahastus ja vaen särab maailmale kui haruldane kogu seni nägemata kalliskiva ja kes tema, naise, järgi nutab omi kiirgavaid, veripunaseid pärlid . . .

Ja mida rohkem imestavad inimesed neid kiviks saanud, sätendavaid pärlid, seda suurem on naise õnn: nii puhtalt, kõrgelt ja leegitsevalt on ta mind armastanud!? Iga pärli on uus armutunnistus, iga loorberikimp on pärg nende nurjaläinud õnne hauale.

Nii trööstis end naine, kes oli purustanud iseenese ja mehe elu ja tallanud südamed varemeteks — kunsti pärast . . . Ja naine, kes tagasi lükanud mehe inimlikud tundmused, jäi ootama ta pisaraid, mis pidid voolama veripunaste säravate pärlitena . . .

Aastate järgi said nad jälle kokku. Naine oli enese ära kulutanud teise kaenlas rõõmuta. Mees oli omad paremad aastad ära raisanud juhuslikkude armatsemiste viljata rahulolematustes. Ja naine küsis: „Näita mulle omad pärlid? Tõenda mulle oma armastust! Kus on meie lapsed, mis sa, minust unistades, oled loonud?“

Mees tõstis omad tuhmid, inimlikkudest pisaratest niisked silmad häbelikult üles. „Meil ei ole lapsi. Pisaraid on mul olnud . . . sinu pärast . . . Nad olid suured, soojad ja soolased . . . aga pärlid ei saanud neist mitte. Ma nutsin neid . . . häbi pärast . . . üksikus kohas. Keegi ei ole neid näinud ega imestanud. Keegi ei tea, mis ma olen kannatanud.“

Naine langes kokku. „Sina ei nutnud minu pärast pärlid!? Sina ei teinud meie armastuse surematuks?! Sinu tundmused ei puudutanud meie elu varemetel igavikku!? Petnud oled sa mind! Sa ei ole mind kunagi tõsiselt armastanud!!!“

Ja naine pööras tagasi oma kurba kodu, mis hall ja eluta, täis rõõmuta kohusetäitmist ja väikseid päevamuresid.

Mees pühkis käeseljaga üle otsa, tõrjudes tagasi nõrga lootuse viimsed unenäo räbalad.

Elu on täis väikseid eksimisi ja tillukesi eksitusi — lülisid saatuse ahelas.

See oli olnud ta ainus, suur armastus . . . selle naise vastu . . . ta kannab omad tundmused hauani.

Ainult kunstnik ei ole ta . . . ei saa nutta pärlid avalikul turul.

Aga inimesena on ta kõik tundnud, mis siis tuntakse, kui õnn ja elu varisevad kokku . . . ainsaks, vormita prügihunikuks . . .

KORV

Minu parem ja kallim sõber!

Nüüd on mul see tunnistus käes, mida ammu olen hirmuga aimanud ja nõrkuse silmapilkudel oodanud ... mis mind lõpmata õnnelikuks ja surmani õnnetuks teeb: teie armastate mind. Kolm päeva olen hulkunud mööda metsi ja põldusid, Teie kiri käes ... ja öösel olen maganud lahtiste silmadega. Et mina selle silmapilguni olen võinud elada, kus Teie, mu parem sõber, tunnistate mulle omi ei millegiga enam taltsutatavaid tundmusi. Ja nõuate minult vastust. Mis vastust saan ja tohin mina anda!? Üks on mulle selge: mulle on see kõik hilja. Minu jaoks ei ole see enam mitte. Ma olen selle mõttega juba nii ära harjunud, et võin enesepilkavalt ainult naeratada. Mina ja teie — ah mu kallis sõber, ma peaksin väga halb inimene olema, Teie soovile vastu tulla tahtes. Mis ma ka olen, nii alla langenud ma ei ole, et ennast ei mõistaks hinnata. Missugune saatuse pilge: mina annan Teile korvi! Mina pean Teile korvi andma!? Mina ja — Teile!?! Mis ma siis veel ootan ja tahan? Selles see asi seisabki, et mul ei ole midagi enam oodata, et see, mis Teie mulle pakute, ei ole enam minu jaoks.

Teie ilusat ja kallist pakkumist vastu võtta — see mõte ei ole mind silmapilkugi kiusanud. Ma võin seda valusa rõõmuga tunnistada. Kuid teine kiusatus on mul olnud: Teid tagasilükkamisel petta, Teile kergemaks teha mind unustada. Mis maksaks see mul öelda, et ma Teid ainult kui sõpra, kui oma paremat sõpra austan, aga et mul Teie kõrval kunagi ei ole olnud naiselikka liigutusi. Mis maksaks see mul öelda: ma ei armasta Teid mitte. Ei ole kunagi armastanud ja ei saa kunagi . . . See oleks uhke vale, see oleks pettus Teie ja mu enese vastu. Ma võiksin elu aeg sellest suurest käeliigutusest joobuda: ma olen Teid kui väärtuseta asja tagasi lükanud. Mina ja — Teid! Mina ei armasta Teid!? Mu hea sõber . . . Võin mina siis Teid mitte armastada!?!

Kolm päeva olen mööda metsi ja põldusid jooksnud oma suurema õnnega, mida ma vastu võtta ei tohi, ma olen öösiti maganud lahtiste silmadega, Teie kiri vastu kuuma rinda surutud. Et ma seda kirjagi tohin suruda oma palja, valusa rinna vastu, on patt. Aga selle patu olen ma teinud, andke mulle andeks! Mul on nii teisigi pattusid Teie vastu, kus ma neist piiridest üle läksin Teie vastu, mida ma ei oleks tohtinud. Aga ma olin nõrk, et mitte vastu võtta teinekord neid Teile teadmatuid armuande. Nende pattude mälestused on mu kaunimad silmapilgud ja neist tahan ma elada. Sest kui mul neid mälestusi ei oleks, ma ei tea mis minuga siis sünniks . . .

Ja nüüd tunnistan ma Teile: ma armastan ja tunnen esimest korda elus, mis on armastus. Ja esimest korda tunnen ma, mis tähendab see, armastatud olla: kui teisiti on see kõik varem ja mujal olnud!

Aga ma tean ka: mina ei ole enam selle armastuse jaoks. Mitte iseenese, vaid Teie pärast. Seda õnne ei ole mina enam väärt. See keda Teie armastate, on keegi teine: on Teie kaunis ja kallis ettekujutus minust. Kellena Teie mind armastate, olen ma kord olnud ja ma olen nii surmani õnnetu, et Teie siis ei tulnud, kui ma veel olin see. Aga nüüd ei ole ma enam see ja mul ei ole Teie ettekujutusega enam palju ühist. Ja mul ei ole muud teed, kui tagasi lükata Teie kallist pakkumist, mis on tulnud võõral aadressil . . .

Ma ei ole harjunud kirjutama, ma ei suuda oma mõtetele küllalt selget kuju anda, kõik kipub segamini ja laiali minema, aga ma usun, et mind siiski mõistate.

Teie pidasite mind süütuks ja puhtaks, nagu Teie seda ise olete ja mul oli nii kahju purustada seda illusiooni, et olin Teie vastu kui süütu ja puhas. Ei iial lubanud ma Teie silmade all midagi, mille üle peaksin häbenema. Ja, mu kallis sõber, Teiega võiksin ma ka praegu veel olla süütu ja puhas ning tunda nii nagu neitsi, kes teadmatu on omis esimisis unistusis. Kuid see kõik ei tee olemataks seda mis olnud, ei tee seda olemataks Teile. Sest halb olen ma olnud, kiimaliste ihadega ja mustade soovidega... nii nagu mind need teised tahtsid ja võtsid, kes olid ja tulid enne teid. Ma olen mitme oma olnud, mitme käsi on mu paelu valla päästnud ja must üle käinud oma kogemustega . . . ja need, kes mind võtsid, ei olnud alati mitte need paremad. Nende hulgas oli halbu inimesi, aga mina olin nõrk, mina ei suutnud vastu panna neile, kes pidasid minu puhtuse ja süütuse peale vilunud, karmi ja metsikut jahti. Tohin ma seda nii mitmel korral ärateotatud ja ära-

maitstud „jahisaaki“ Teile pakkuda!? Ei, mu sõber, Teie ei saa, ei tohi saada mind mitte. Nii imelik kui see ka on, et ma kõige närusematele käte vahele olen langenud ja Teie oma paremate tundmustega minust ilma jääte, aga see on kord nõnda. Sinnamaale ei vii mind ükski vägi.

Kui sagedasti, kahekesi olles, ei võtnud ma Teie pea oma sülle, ei vaadelnud Teie rahulist sügavat näoilmet, ei suudelnud, vaevalt puudutades, Teie puhtaid truuvisid silmi, ei puudutanud käeseljaga Teie kurbmõistmata naeratust kõikelepitavail huulil. Neil silmapilkudel olin ma nagu emaks saanud ja teie olite mu laps. Teie pehmed, nõrgaks väsinud käed otsisid unistades mu rinda ja pea otsis puhkepaika mu ristipandud käte all. Mis ma neil silmapilkudel tundsin, seda ei oska ma kirjeldada. Aga nutta oleksin tahtnud rõõmu ja valu pärast. Ma suudlesin Teie otsa kui püha kuju. Külm oli see, nii sagedasti piinakortsudes, mis tumedad, mulle teadmata mõtted sinna kündnud.

Juba siis teadsin ma: tema omaks ei saa sa kunagi. Juba see, mis sa praegu teed, on pettus ja vargus, rohkem petta ja varastada on surmasüü.

Igal inimesel peab midagi olema, mis teda elus vee peal hoiab. Mind hoiab vee peal mälestus Teist ja Teie tundmustest minu vastu, mida ma ei ole väärt. Mind ei omanda enam keegi, ei Teie, ei ükski teine. Seni kui mul Teie palge ilme, Teie puhtad tõsised silmad ja Teie kurblepitav naeratus meeles seisab, ei saa mind kõige ägedam ja osavam meelitaja. Selle palge, selle pilgu ja selle naeratusega saadan ma Teid nüüd enesest ja meie teed ei puutu küll kunagi enam kokku. Aga mu mõtted on Teiega alati

ja kui Teie saate, siis ärge mõistke mind hukka: ma teen ju nii palju kui ma jõuan.

Teie saate pea kaineks, mu sõber ja mõtlete oma töö ja tuleviku peale. Teie leiate pea ka naise, kes Teid väärt on ja kes Teile seda annab, mis mul enam ei ole. Ma olen narr, sest mina ise tahaksin Teile naise välja valida, et ta Teid väärt oleks. Palju tahaksin talt nõuda, karmilt ja järeljätmata.

Elage hästi, ja ärge minu peale kuri olge . . . mitte väga kuri.

Teie surmani õnnetu ja õnnelik

Linda.

SURM PÄIKESE LÄBI

Kirjanduslistes ringkondades pandi mõni aeg kurvastusega tähele, et Hendrik Sammuli talent kustub. Ta esimesed tööd äratasid suurt tähelpanemist, ta sai üleöö loetavamaks kirjanikuks. Nii püsis ta mõned aastad. Kuid siis tuli pööre, kirjanikus sündis mingisugune murrang. Ta kaotas jõu. Sammuli uuemaid töid loeti küll veel — vana traditsiooni järgi . . . neiski leidus veel lehekülgi endises ilus . . . ja ajakirjandus häbenes alles kuulsat kirjanikku laita. Kuid tundmus oli üleüldine, et hele täht on kustumas, värvid kahvatavad ja sulg on minemas nüriks. Tülpisid ka Sammuli niipalju imestatud vested ajalehtede joonealustes: neis puudus endine hoog, sapp ja humoor.

Alguses imestati selle üle, otsiti põhjusi, jutustati anekdoote. Hiljem puudutati küsimust möödaminnes, kui niisugust, millega juba harjutud ja mis lootuseta. Ja veel hiljem, kui kirjaniku sulest enam midagi ei ilmunud, unustati üleüldse Hendrik Sammuli nimi . . . ehk olgu siis kui ta kirjandusline minevik mõnikord juhtus oma osa nõudma. Ühe sõnaga — 35 aastane Hendrik Sammul oli ühel ilusal päeval „klassikus“, ainult „ajaloolise tähendusega“:

ta isiku üle tõmmati rist ja ta toodangust kõneldi -- moodsa kirjanduse kõrval — selle iroonilise kaastundmusega, millega seistakse harilikult igasuguse muugi „vanavara" ees.

Nii võis umbes tosin aastaid mööda minna, kui Hendrik Sammul enesest korraga jälle kõnelda laskis. Ta sulest ilmus novell, mis ootamata jälle lugejaid ja arvustajaid võitis. Teosel puudus Sammuli hiilgeaja eeskujulik kompositsioon, revolutsiooniline jõud, kujude selgus, piltide värvikus ja peene, peaaegu kunstliku kultuuriga stiil . . . kuid seal oli midagi, mis köitis: inimese hing, mis kannatas ja mis sellest jutustas, lihtsalt, otsekoheselt ja truult. Ma lugesin kõik arvustused läbi, mis Sammuli uut novelli puudutasid. Oli häid ja viletsaid arvustusi, neid, mis toote kõrgusel seisid, ja neid, mis selle tasapinnani ei ulatanud. Kuid kõigil neil arvustustel oli üks ja sama metood: nad kõnelesid kunstist, seadustest, kunstitöö võrdlevast ja absoluutsest väärtusest, kuid jätsid täiesti kõrvale teose allika ja võtme: kunstniku ja inimese temas.

Alles lõpul, kui ma juba lootuse olin kaotanud Hendrik Sammuli kirjaniku probleemisse intiimsemat pilku heita, tabasin ühes kuukirjas järgmised read, mis asjasse selgust tõid. Artikli all seisid mulle tundmata nimetähed ja ma lugesin järgmist:

„Meile kõikidele on veel tuttav noore Hendrik Sammuli kui kirjaniku kuju ta draamas „Elu lõust", novellis „Toomas" ja jutukeste kogus „Veidrad grimassid" . . . ta paljudest följetoonidest ajalehtede veergudel lugemata.

Mis kõneles meile Hendrik Sammuli sule läbi? Aeg? Ja, see oli noor värske, revolutsioonist pet-

tunud aeg, mis murdus ühe kaasaeglase hingeprismas. Kunstnik? Ja, Hendrik Sammul oli kunstnik, kes läbi murdis oma aja pehkima löönud traditsioonidest. And? Tõepoolest huvitav, isikulik, vara küpsenud talent. Eruditsioon? Ja, Hendrik Sammul oli haritud isik, mida nii mõne ta võistleja kohta ei saa öelda.

Kuid seda kõike on vähe, et seletada Sammuli kuju. Meie oleme ära unustanud, et kunstnik ühtlasi ka inimene on ja et see inimene elab oma äripäevalikku, inimlikku eraelu. Noor Hendrik Sammul elas liig vara raske hingelise kriisise läbi: ta armastas ja jumaldas, aga naine, keda ta jumaldas, ei olnud seda väärt.

Kes meist ei ole üle elanud sarnaseid pettumusi! Ainult et meie omi üksikuid juhtumisi ei hakka üleüldistama. Kuid Hendrik Sammul üleüldistas: ta tegi oma pettumusest ilmavaate. Määratu potentsi, hingetule ja nooruse paleused ning säravad illusioonid oli ta heitnud kaalule: see, kelle pärast see sündis, kellele see särav ja uhke noorus oli pühendatud . . . see lükkas need väärtused kui tühised tagasi. Hendrik Sammul tuli sellest võitlusest välja kerjusena: ta oli kaotanud kõik, ta ei uskunud enam midagi, ta ei usaldanud enam kedagi.

Kui tuttav on meile, seda teades, ta tormist murtud ja merekaldale uhutud kangelane draamas „Elu lõust“. Vaadelge seda meie aja moodsat vaimlist kerjust, kes kuningas on omas pühas trotsis saatuse vastu, kes paljaste, veriste kätega, surmahaav rinnus, veel kahevõitlusele kutsub kõik olevad ja olematad jumalad.

Traagiline shest on raske ja rõhuv, ta võib kesta ainult silmapilgud: vaevalt kordub ta aja kestes. Mis inimesele üle jõu, seda ei suuda ka kunstnik. Meie näeme, kuis vaikib pettumuse esimene torm, kuis vagusaks muutuval veepinnal ujuvad tormist hävitatud illusioonide riismed . . . ja päike tõuseb ning kerkib üle vetekumera ikka palavamaks muutuva irooniaga. Muistsete illusioonide riismeid omas hinges vaatleb Hendrik Sammul järgmises teoses — „Toomas". Traagilise shesti asemele astub koomiline element, trotslik paatos taganeb iroonilise joonistuse eest — kõige üle on nukker, õudne melankoolia. Kui torm vaikib ja kõik on purustatud, siis on kaks teed: nõrgad saavad hukka, tugevad kasvavad üle inimese traagika, et teha elu ja iseenese üle iroonilisi ringvaateid. Hendrik Sammul maalib meile omas novellis ühe „moodsa Tooma", kes üleüldse midagi ei usu: ka seda mitte mis ta silmaga näeb ja käega katsub . . .

Kuid ka raskemeelselt irooniline ei saa inimene kaua olla kui ta elada tahab: ta peab leppima, assimileeruma. Ka raskemeelsus saab kord igapäiseks, kaotab omad okkad ja mürgi. Inimene hakkab andeks andma, leiab omad nõudmised suured olevat, peab realismile lähemale astuma. Kui inimeses see pööre sündinud, on aeg käes neile kergetele mänglevatele elupiltidele, sellele enese eitamise humoorile, mis üle keeb „Veidrates grimassides". Olemuse sügavuses keeb ja kohiseb alles saatuse lõikav paratamatus, aga pinnale ta ei pääse: vetepeegel näitab ainult veidraid groteske virvendusi, mis üllatavad loogika puudusega ja motiivide pentsikusega, kuid tabavad siiski naiivilt ja truult elu igavest saladuslikku rütmi.

Mille ajalugu on kunstnik Hendrik Sammuli toodang. Hendrik Sammuli kui inimese pettunud armastuse ja usu ajalugu. Nurjaläinud inimese-elu on saanud surematuks, iluks — sest see oli ühtlasi ühe kunstniku eraelu ja pettumus.

Siis sünnib kunstnik Hendrik Sammulil hirmus, saatuslik õnnetus: ta saab oma eraelus õnnelikuks. Naine, kelle ta kaotanud, tuleb tagasi. Hendrik Sammulil on kodu, naine, lapsed . . . Hendrik Sammul on õnnelik inimene ja ta andub sellele õnnele, mis viibis nii kaua. Ahne sõõmuga joob ta elukarikast, ta on väsinud joovastusest, ta unustab . . . ka kunstniku eneses. Ja kui ta ärkab, ei tunne inimene ja kunstnik enam üksteist. Kuis võib sobida elupõlgur elumaitsejaga. Õnnelik, enesega rahul olev inimene ei kõlba s e l l e l e kunstnikule enam tooresaineks. Inimese elus paistab päike . . . ja kunstniku värvid ei suuda seda edasi anda. Värvid ja visked, mis saanud surematuks „Elu lõustas", „Toomases" ja „Veidrates grimassides", hallitavad troopika päikese all. Inimese ja kunstniku vahel on kadunud kokkukõla: tööd mis ilmuvad Hendrik Sammuli sulest, jutustavad ikka suuremast riiust aine ja vormi vahel Sammuli traagiline paatos ja kurb-lõbus iroonia ta esimestes teostes, ta revolutsiooniline stiil on abitu märkides kodanlist õnne ja elu sooja valgust. Kõik tunnevad seda dissonanssi, Hendrik Sammul tunneb seda ise ka ja . . . vaikib. Hendrik Sammul elab oma väikest, ajalikku eraelu ja on õnnelik . . . aga kunstnik laguneb — tast on 35 aastaga saanud hallide juukstega rauk.

Mis pakub nüüd Hendrik Sammul omas uues novellis „Näljasurm"? See on inimese jutustus

sellest, kuis suri temas kunstnik. Meie silme ees areneb põhjamaa looduse sümbool: tinahall taevas üle mureliku, kasinate värvidega maa. Ja siis murrab sellest tinahallist taevast läbi tuline troopika päike ja kõik muutub kõrbeks. Nii on nälginud kunstnik, kes traagiline eitaja, ühe õnneliku kodanlise inimese küljes, sest tal ei olnud enam toitu, mida ta tarvitas. „Näljasurm“ on kunstniku hädakisa, kes läheb lootuseta hukka . . . inimene on sellest alles siis aru saanud, kui oli hilja. Hendrik Sammuli uus novell ei ole meistritöö, tal on kunsti mõõdupuu all parandamata vead. Aga inimlise dokumendina on ta huvitav ning haruldane — ta heidab kiire loomise saladustesse . . . nii on ta meile palju andnud.“

TUNNISTUS

Lehekülg nurjaläinud naisteküti päevaraamatust.

Kui inimesed iseenestelegi tõtt suudaksid tunnistada, oleksid nad palju huvitavamad, kui seda aimatagi oskavad. Kuid inimese vaim on ära vägistatud schabloonist ja moraalist. Meie ei suuda välja tulla avaliku arvamise trellide tagant ja salgame enese juures maha nähtused, mis ei ole sündsad. Aga meie ei ole sugugi nii ühekülgsed, kui näime.

Mina olen iseloomu poolest Don Juan. Seda iseenesele tõendada on väga kerge: ma olen kõigi naisteküttide peale südame põhjast kade. Ma kujutan enesele viimsete peensusteni ette motiivisid, mis meest kui liblikat sunnib lendama õielt õiele ja avada väsimata uusi õiekarikaid. Ma tunnen selle reisija võrdlemata ilu ja luulet, sest mul enesel on rändaja iseloom ja kalduvused. Nagu ma maid ja meresid juubeldades läbi rändaksin, nii tahaksin ühe naise rinnalt minna teise naise rinnale. Maailm on nii suur . . . mis kasu sest, kui sa eluaeg elad oma väikse maalapikese peal ja sured — kõike nägemata? Maailm on täis ilusaid naisi . . . kuidas sa jääd üheainsa juurde surmani?!

Ja siiski olen ma jäänud üheainsa naise juurde surmani — kõigi oma poligaamiliste kalduvustega ja rändaja-iseloomuga. Sadandeid himustades olen omandanud ainult ühe naise omas elus, ilma igasuguse võrdluse võimaluseta ta kaenlas. Ja ma tunnen hirmsat kadedust nende meeste vastu, kes kümneid ja sadasid naisi omandanud ja kelle elu on igavene vaheldus uuel armuallikal. Kui rikkad ja kogenud on nad minu kõrval . . . ja mis on neil kõik jutustada!? Ma olen kade . . . sest ma olen nurjaläinud naisteküt. Ma olen rändaja, kes välja ei pääse oma kodukülast laia maailma . . .

Miks ei pääse ma välja? Mis on ära narrinud selle paleusliku Don Juani minu rändaja-iseloomus? See on huvitav küsimus.

Mitte moraalsed ei ka esteetilised motiivid. Ilusat meeldivat naist ära eksitada ja omandada, ning maha jätta, kui veri jälle mujale kutsub — on niisama ilus ja aus, kui rännata ühelt maalt teise — uutele muljetele ja üleelamistele vastu: see harib inimest, teeb ta targaks ja kogenuks. Aga minu iseloomus ja hingelaadis on joon, mis kammitsasse paneb mu õnnetu Don Juani . . . Ma olen uhke, iseennast täis . . . Kuis saab Don Juan sellest üle? Kuis saab ta oma uhkuse ja kõrkusega roomata ja liibitseda?! See on võimata.

Naisteküt peab oskama roomata, peab olema lakei . . . selle ees keda ta tahab. Iga sammu peal peab ta üles näitama, kui väga ta naist tahab, kui väga ta valmis on kõike tegema, et selle naise armastust võita. Mu herrad ja daamid — kui rumal sõna see on, armastust võita . . . armastust mida ei ole, mida vägisi tuleb äratada,

kunstlikkude abinõudega!? Naised on niisugused imelikud loomad, et nad langevad ka ilma tundmusteta, ainult sellepärast, et neid nii väga ja järeljätmata tahetakse. Siis anduvad nad kaastundmuse pärast ja sellepärast, et nad on mehe tundmustest meelitatud . . . Mu herrad ja daamid — kuidas on võimalik tundmusi kerjata!? Kui väike peab Don Juani enesest lugupidamine olema . . . omandada naist, kes teeb, nagu oleks ta võidetud ja andub . . . ja kõik on ainult pettus!? Teadmine, et naine külm ja rahulik pealtvaataja on, kui sa tormitsed tema kaenlas . . . ma ei tea, mis võiks veel suurem häbi olla mehele!!? Ja suurem alandus!?! Kui ma naine oleksin, siis hirvitaksin ma talle näkku, selles seitsmendas taevas, põlgava häbematusega. „Sa arvad, et oled mind omandanud?! Lapsik narr oled sa! Nii võid sa mind aastate kaupa võtta, pappki võib meid laulatada ja ma tohin sulle lapsi ilmale tuua, nii palju kui sa tahad . . . aga mind omandanud ei ole sa mitte . . . mitte küüne väärtki!? Sest omandatud naine sõna tõsises mõttes on ainult see naine . . . kes omandamisel tunneb end naisena . . . vastasel korral on see kõige häbematam, ülbem ja juhmim pettus . . . mis ainult siis võimalik kui mehel täiesti puudub ta meheuhkus . . . Mul on kahjuks see meheuhkus, mitte tundmusi kerjata, mitte näidata omi tundmusi naisele, kes mulle tõrgub ja mitte tormitseda naise kaenlas, kes seda mulle alandavatel põhjustel sallib . . . Sellepärast olen ma nurjaläinud ja täiesti kõlbmata ning saamata naisteküt. Ma olen Don Juan, kes jääb oma ainsa, tõesti omandatud naise juurde.

Kui naisel puuduks see koketeeriv tõrge, see armuandide jagamise viis (mida mees lakeina pealegi „ära teenima“ peab!?!), see kirg, pettuse, vägivalla ja meelitustega „võidetud“ saada; — kui tal oleks niipalju „mehemeelt“ — mehiselt oma tundmustega mehele vastu tulla . . . kui ühevääartusline ja vaba inimene . . . ja ta anduks ainult siis, kui teda valdab hingelik ja lihalik rõõm . . . siis oleksin ma Don Juan.

Siis jätaksin ma selle ühe . . . ei ma ei jätaks isegi seda ühte . . . vaid armastaksin teda ja teisi . . . ja tunneksin kui ilus, uhke ja alandust nõudmata on elu . . . ja mitmekülgne omades vormides . . . ühe ja sellesama algtunde leekides, seni kui kestab noorus ja jõud.

VÄIKE EKSITUS

Kui Martin ära oli läinud, jäi Hilda kuschetile istuma. Piehik oli segamini, juuksenõelad valla, riided kortsunud. Oli juba sügav öö.

Hilda pühkis käeseljaga üle otsaesise ja vaatas eksiva, veel mitte ärkvel oleva pilguga ümber.

Oli see nüüd unes või ilmsi?

Kuid Martini sammud kostsid alles trepil. Koja nks all keerati lahti ja keerati jälle kinni. Ja nüüd läks Martin mööda Kirsi uulitsat kodu poole, Hilda toa võti taskus. Homme õhtu tuleb ta jälle. Nii oli Martin ütelnud.

Oli aeg ammu magama minna. Kuid selle asemel, et nööpa, haaka ja paelu lahti päästa, pani Hilda neid kinni. Martin oli neid nii palju lahti päästnud! Issand jumal, kunas sai ta nii palju haaka, nööpa ja paelu valla?! Hilda meelest oli see ainult mõned sekundid kestnud, kus tal kõik oli ükskõik. Kus tal tahtejõudu ei olnud end liigutada ega millegi peale mõelda. Ja siis oli see kõik sündinud: need nööbid, haagid ja paelad valla — ja see muu ka. Püksa ei saanudki enam kinni: nööbid olid eest ära ja riie oli kärisenud.

Niisugune oli siis see armastus?! Oli midagi haruldast, enneolematut, uudishimu äratavat ja pööramatut sündinud . . . ja Hildal ei olnud sellest nüüd muud mälestust kui see, et kui ta mõne pilgu eneseunustuse järgi ärkvele tuli, oli kõik hilja ja mööda. Martin oli istunud juba kuschetil, kohendades viimseid korratusi oma tualetil, huultel tänulik naeratus. „Mis sa nüüd nuuksud?" — oli öelnud Martin, kui Hilda õlad end kramplikult kokku tõmbasid, ja tüdruk jäi sõnakuulelikult vait. Siis oli Martin laualt võtme võtnud, jumalaga jätnud ja öelnud: „Homme õhtu toon võtme ära. Jää nüüd ilusasti siia ja mine magama." See oli siis kõik.

Hilda tõmbas tikust tule ja vaatas kella. Kell oli kaks tundi üle südaöö. Kaks tundi üle südaöö! Mis olid nad teinud kogu see lõpmata aeg?! Hilda mäletas ainult, et ta Martinit tagasi oli tõrjunud, et ta ei tahtnud Martinit ega seda, mis Martin tahtis. Kuidas oli siis see tulnud? Hilda surus peod üle näo, toetas küünarnukkega põlvedele ja mõtles järgi . . . Ja, Martin oli tugevam olnud, ta ei saanud korra tema käte vahelt enam valla . . . Aga vägivalda . . . vägivalda ta ei mäletanud. Ainult silmapilk oli talle ükskõik, kas ta on Martini süles või ei ole. Ta oli lihtsalt natuke väsinud ja natuke unine . . . Isegi silmad oli ta kinni pigistanud mõneks pilguks. Ja kui ta nad jälle üles lõi . . . istus Martin juba jalutsis kuscheti äärel ja kohendas kaelasidet . . . ja läks siis Hilda võtmega, lubades järgmisel õhtul tulla tagasi . . .

Järsku tuli Hildale Arnold meelde, kellega ta oli lubanud minna pidule. „Arnold, mu jumal, mis nüüd saab!?" Nüüd alles langes sündmuse kogu

tõsidus tüdruku südame peale ja ta sai aru, mis oli sündinud. Arnoldiga pidi ta ju olema tänase õhtu, Arnoldiga pidi tänane õhtu saama otsustavaks ja saatuslikuks, Arnoldi järgi oli ta hing kisendanud . . . seal olid ta unistused ja igatsused . . . Ja nüüd oli see jäädavalt möödas. Nüüd oli kõik lõpetatud, kogu elu kaotas oma mõtte ja värvid.

Ja seda kõik sellepärast, et Hilda mõni sekund oli olnud natukene väsinud ja natukene unine . . . ja et Martin selle mõne sekundiga oli suutnud lahti päästa nii palju nööpa, haaka ja paelu. Pükstel oli ta isegi nööbid ära kiskunud ja riie oli kärisenud ülevalt alla, nagu oleks sealt tormihoog üle käinud . . .

ÜLIINIMENE

Väikeses seltskonnas oli jutt naistest ja armastusest. Advokaat Õunapuu oli lõpetanud parajasti oma anekdoodi algupärasest noorestmehest, kes oma valitut sedavõrd jumaldas ja idealiseeris, et enesele kõige vähemat ei lubanud — isegi mõttes mitte . . . ja kes siis peale niisugust visiiti . . . sagedasti ka enne seda . . . läks avalikku majasse, et lihalikkudest kirgedest vabaneda. Seda süütum ja puhtam suutis ta siis oma valitu juures olla. Lugu lõppes nii, et tüdruk, keda nii kõrgelt ja puhtalt armastati, mõne aja pärast linna kõige ahnema ja halvema naistekütiga „läbi põletas". Pärast vältavat „platoonilist kuuri", mille ohvriks ta oma „ideaalse nooremehe" poolt saanud, oli tüdrukule tavaline ja elukutseline võrgutaja kõige hädalikum tarbeaine.

Sõelusime seda juhtumist igast küljest ja igal meist leidus sinna oma lisandus, tegelik näpunäide, kogemus või lihtsalt filosoofiline märgusõna. Vaikis ainult vana, ammu ära kulunud ajakirjanik Peeter Ruus. Ajakirjanikuna oli Ruus üleüldiselt tuntud, kuigi noorte juures mitte enam imestatud. Kuid Ruusi eraelust ei teatud palju. Jutukas see mees ei olnud: ta armastas vaikida, iroonilinc naeratus üle

kitsaste huulte. Niipalju teati — Ruus on naistepõlgaja. Kuid tema eas ei olnud see ime. Igatahes peeti teda veidraks, isemeelseks meheks, ja teati, et kui Ruus midagi ütleb, siis on see ikka midagi haruldast, kõigile vastukäivat ja imelikku. Nii tärkas seltskonnas soov Ruusi arvamist teada saada. Siit ja sealt lendas provotseeriv märkus, ilma et ajakirjanik oleks õnge võtnud. Alles siis, kui lootus Ruusi kõnelema panna kõigil kadunud oli, kohendas Ruus korraga otsustavalt omi suuri, musta raamiga prille nina peal — Ruusi kongis, terava seljaga suur nina mängis ta näos representeeriva paraaditrepi osa — viskas parema käega tulbi järsu liigutusega seaduslikkudesse piiridesse, ja pead ette ajades, ots kortsus, nagu asuks ta ümberolejatega pukslema, veeretas ta omi aforistlikka lauseid meie ette, kumeda, iroonilise üleoleva tooniga.

„Naine ja armastus . . . neist teate teie, noored, pikante anekdoote jutustada . . . teie maitsete neid nagu oma enese üleelamisi, sest see, mis teie jutustate ja mis teie ise üle elate, on kõik üks ja seesama. Kuid sellejuures ei tea teie midagi: inimene, kui tal naisega midagi juhtub, on ikka ammu oma mõistuse kaotanud. Kuis suudab niisugune mees asjade sisusse tungida, või üleüldse loogiliselt mõtelda?! .

Mu herrad, ka mina olin kord noor, väga noor ja armastasin mitmeid ja mitmeti. Aga mäletada ma seda ei taha . . . vastikuse tunde pärast. Platoonilised vahekorrad . . . need on ainukesed esteetilised momendid . . . aga kaua oldakse vahekordades platoonilised? Kui te ei usu, lugege moodsat kirjandust.

Kui ma oma nooruse tungi- ja tormiajast midagi mäletada võin, siis ainult ühte naist . . . minu

esimest. Ma mäletan teda heameelega . . . sest et ma teda ei omandanud. Kõigi teistega läks see sigaduseni . . . lihtsalt häbi on selle peale mõelda. Ja kõige hullem . . . see sigadus ongi see peaasi, mille pärast naiste juurde läheme. Teie kõik. Maa alla peaksite vajuma häbi pärast!?

Ärge naerge, ma ei ole sugugi mõistuse kaotanud . . . teil enestel ei ole teda kunagi olnud . . . Kes on esimene naine, kelle omandab elusse astuv noormees? See esimene naine on avalikus majas.

Kas te teate, miks ta seal on? Ta on seal sellepärast, et meie häbeneme. Niisugune aus ja puhas noormees ei julge oma armsamalt seda nõuda . . . ta tunneb, see oleks sigadus . . . ta võib seda selles eas ainult seal, kus puudub lugupidamine, austamine ja kõik ideaalid. Ta teeb seda vanemate meeste pealekäimisel või joobnud olekus. Ta teeb seda nõrkusest, oma parema tundmise vastu ja teab: see on mu esimene sigadus. Järgmisel päeval ei saa ta oma armsamale silma vaadata, sest ta on määrdunud — ihu ja hinge poolest.

Teie esimene naine oli avalikus majas ja minul oli ta ka seal. Kui teie sealt peale „rahuldust“ — missugust võllanalja ei tee mõned kõnekäänud!? — kui teie peale rahuldust välja tulite, tundsite ainult suurt jälkust, sest see, mis sündis, oli rumal, pöörane, mõttetu, peaaegu võimatu. Teie imestasite enese üle. Mina imestasin ka. Aga seekord oli mul see naiiv usk, et ausate naiste juures on see teisiti. See on vale. Midagi ei ole teisiti. Muidugi . . . natuke puhtam . . . natuke rohkem varjatud . . . enne seda väike proloog . . . kometimäng . . . Paremad dekoratsioonid, pikem ettevalmistus, rohkem

viisakust . . . aga lõpp on punktipealt seesama . . . pöörane, rumal, mõttetu ja ilutundetu.

Ma ei salga . . . nii on see looduse püha tahtmine. Et meie joobume, mõistuse kaotame ja midagi täidame, mis pealt vaadates on väga rumal ja näotu. Ma ei eita probleemi põhjusmõttelikult: inimene peab siginema. Sigitamine on väga tähtis ja tarvilik moment. Mul ei ole ka selle vastu, et see moment oleks rõõmus ja õnnelik. Aga vorm, mu herrad . . . kas meie aja kultuura inimene mitte paremat vormi väärt ei ole!? Siin pean ma protesteerima esteetika nimel.

Mu herrad, inimese sigitamise vorm . . . kogu protsess . . . need orgaanilised abinõud ei seisa aja kõrgusel.

Kõik liigub, areneb, tõttab täiuse poole, omandab ilutundelisemad vormid . . . ainult siin on kõik endine ja eelveeuputuslik. Meie armastame kiviaegselt. Kui kõrged ei ole ka meie tunded, kui taevalikud meie luuletused . . . on üks moment, kus meie tagasi langeme koopaelaniku vormidesse . . .

Teie arvate, ma olen hull! Mitte sugugi. Ma mõtlen ainult loogiliselt: miks ei seisa inimese suguelu ta muu arenemise ja erinemisega tasakaalus. Miks ei ole ka siin orgaaniline tööjaotus läbi viidud. Orgaanilisel erinemisel, liikmete tööjaotusel seisame nii kõrgel kõigist imetajatest: miks ei ole meil kõige tähtsama eluavalduse jaoks spetsiaalorgaane, mis rahuldaksid ilutunnet ja mida ei oleks tarvis häbeneda. Aga nüüd häbeneme meie . . . sest meie ei ole sellel silmapilgul inimese kõrgusel . . .

Teie arvate . . . niisugune erinemine on lootuseta. Mul on vastuväide olemas. Vaadake naist —

temas on see erinemine juba läbi viidud, kuigi väga õnnetul kujul. Kõik viibib veel lähestikku, pea samal laiusekraadil: kus üks orgaan evakueerib keha üleliigseid happeid vedelas olekus ja teine näitab teed tulevate põlvede poole. See õnnetu erinemine on siiski samm edasi. Kuid mehe füüsiline tööjaotus on sexuaalselt lootuseta seisukorras. Meie, mu herrad, oleme naisest mitmedkümned aastatuhanded taga ...

Nii siis, kokkuvõttes, kinnitan veel kord ... seni kui meie sellesama orgaaniga, millega meie happeid vedelas olekus ... teie mõistate mind ... kui meie sellesama orgaaniga ka armastama peame, on see ... haritud inimesele lihtsalt võimata ... see võib sündida ainult joobnud peaga ... joobnud alkoholist või ... armastusest. Kaine peaga on see rumal ja ebaesteetiline."

Ruus tõusis püsti. Ta võttis mütsi, viskas iroonilise, lootuseta pilgu üle auditooriumi ja soovis meile head õhtut.

Meie vaikisime, kuid ei imestanud: see veider mees oli jälle kord käiksest raputanud omi aforistlikka kõnekääne. Siis pahvatasime kõik naerma.

„Põhjusmõttelikult on Ruusil õigus" — sõnas advokaat Õunapuu, rätikuga naerupisaraid kuivatades: „Kuid kes filosofeerib, kui ta noor on ja noore naise juurde läheb. Filosofeerima hakkame siis, kui meie ... kuis seda öelda ... kui meie armastuse abinõud veel ainult ... keha üleliigsete hapete evakueerimiseks vedelas olekus ... kõlbavad."

„Projekt on siiski hea", — arvas üliõpilane Kann: „Oma doktori väitekirjas mõtlen seda küsimust lahendada ... ehk leidub teesid ..."

SISU:

„MAA“ KIRJASTUSEL ON ILMUNUD:

Friedebert Tuglas: Saatus. Novellid.

A. H. Tammsaare: Kärbes.

C. H. Niggol: Tegelik kasvatus enne kooli ja koolis. Hind 6 marka, köites 7 marka.

Mait Metsanurk: Ennäe inimest! Romaan. Hind 9 marka.